

Gyűjtő: JELI JÓZSEF
Gyűjtés ideje: 1982.

TART.: I. A TERMÉSZET VÉDELMEBEN
II. ÁLLATNEVEK LEÍRÁSAI

64 lap, 8 tábla, 3 lap melléklet

Földrajzi mutató: SOMOGY MEGYE

Szakmutató: VII

VI

XVII

PAPÍRIPARI VÁLLALAT

KISKUNHALASI GYÁRA

LELTÁRRAIS

ÁTVEZETVE AZ NA-17-83-os TÉTELE ALÓL

Természet védelmében

Ósidők óta az ember a természettel harcban áll. Ez a harc mindig más és más korszakokban más formában jelentkezett. Az embernek kellett mindig az élő természetet befolyásolni. Ha nem is mindig sikerült ahogy azt szeretne volna, de azért a gondolkodó, cselekvő ember maradt, mindig ura a természetnek. Többé-kevésbé így van ez a napjainkban is.

Most kizárólag a vadonban élő egy-két állatfajról írok, mert nem lehet azt egyértelműen úgy elfogadni, ahogy azt sok esetben látjuk.

A néprajzi adatgyűjtés igen gazdag- Szerencsés csillag alatt születtem, mert olyan vidéken laktam, hogy mindig kapcsolatban voltam és jelenleg is vagyok a szabad természettel. Mindent én sem tudok megfigyelni, de amit láttam, és látok azt igyekszem elraktározni. Talán itt van a hiányosság, hogy mindent nem tudok úgy leírni, ahogy azt a természet törvényei megkövetelik. Most is csak azt tudom írni, és mondani, hogy nem kenyérkereseti forrásom az írás. A gazdag mikrovilágunkban jó élni, mert van mit megírni.

Igy igaz, hogy múlt, jelen, jövő foglalkoztat. Az kell, hogy lássuk a fákat az erdőből, és az embereket tudjuk a munkájuk után becsülni. És még akkor is mondjunk nemet, ha az éppen nem kedvező és ha előmenetelünkben sok esetben fékező hatással is van. Társadalmi érdek legyen az első.

Az idősebb korosztály, itt gondolok, a mai 60, 70, és a 80 éves emberekre, jól tudják, hogy a héja, és az ölyv ragadozó madaraink mindig is a reflektorfényben voltak, mert ha a vadonban nem talált ételmet magának, akkor a falusi házak táját látogatták, és a kicsibéket meg-megdézsmálták. Volt is nagy riadalom, ha házak felett repült a héja. A vadászok, vadőrök, duvadként irtották is őket, s a jelenben is. De azért itt meg kell, hogy említsem még abban a 40-es években egyik alkalommal Somogy megye Felszheténypusztán az erdőben igen sokszor megfordultam. Sok héja élt a környéken, és a közeli falukat, pusztákat, meg-meglátogatták. Ha az erdész, vagy a vadőr látta a hóját rálőtt, riasztotta. Kérdeztem,

hogya miért nem lőtte le? Az erdőszakt válaszolta; igaz, hogy a duvadokat irtani kell, de nem minden áron, mert sok esetben hasznos is, pl: megfogja az egereket, mert azok valóban sok kárt tesznek a határban, ha igen elszaporodnak, akkor mérgezni is kell őket.

Mint suttyógyerek annak idején kora tavasszal jártam napszámba, és a határban az egerek lyukaiba mérget tettünk, mégpedig úgy, hogy a mérreg anyagba dugtunk egy szál szalmát, azt helyeztük az egérlyukba. Hatása volt, mert másnap már kint a földön volt a tetemük. Már akkor is megfigyelték az emberek, hogy a ragadozó madarak az ilyen módon elpusztított rágcsálóknak a husát nem ették meg. Nem hagyták magukat a madarak kiszolgálni.

Ugy a múltban, mint a jelenben a ragadozókat az arra illetékes emberek pusztítják. Az országban a vadászok több mint 30 ezren egész évben lővöldöznek a madarakra, sullyal hójára, ölyvre. Szigoruan betartják a rájuk kötelező intézkedéseket, amelyek védik a természetet, a vadállományt, és a saját biztonságukat. Tehát óvják a természetet, épp úgy, mint a természetvédők. Ezen a téren azért nincsen egyértelmű vélemény, mert vannak szervek, akik azt mondják, hogy irtani kell a hóját, és az ölyvöt, mert nagyobb kárt okoznak, mint amilyen hasznosak. Persze, hogy a vélemény megoszlik. Ezt én mondom, és írom, valószínű, hogy igen csak sokan vagyunk, hogy ha egyszer a természet kiválasztó törvénye ezeket a ragadozókat megteremtette, szükség van rá. Még akkor is, ha kárt okoznak. A madaraink védelme emberi kötelességünk!

Ne gyűlöljük a ragadozó madarainkat; hiszen ők sem gyűlölik azokat az állatokat, amelyek létfenntartásukat, élelmüket biztosítják. Ez így van, hogy a ragadozó madarak szeizmográfképpen reagálnak a kultúra fejlődésére. Emlékszem, pl: 30 éve szinte ismeretlen volt Magyarországon a vadászszólyom, most a Gerecsen sólyom annyira ritkul, hogy e fajtát is a kipusztulás veszélye fenyegeti. Kérdem, és mások is, hogy mért tartják a vadászok, vadőrök a ragadozó madarak között számon, a köztük a hóját és az ölyvöt?

Megtudtam, vadászoktól, természetvédőktől, és kiderült, hogy azért pusztítják a hóját, és az ölyvöt, mert kárt okoz. Pusztítják a fánállományt, amely a népgazdaságnak is nagy hasznot hoz. A természetvédők a ragadozó madarakat kedvelők, én magam is az vagyok. Ennek ellenkezője is érvényesül. Szerintem ezt is el kell hogy fogadjuk, nem szabad csak

a rosszat kiragadni, és a jót meg figyelmen kívül hagyni. Hát ki fogja ezeket az állatokat védeni? Ha nem az ember! ... Ami igaz, az igaz, és nem lehet letagadni, mert valóban a héja, s az űlyv csak a silányabb fejtájuk egyedeket pusztítja el. Megfelel a valóságnak, hogy a fácáncsibéket pusztítják. De olyanokat, amelyeknek nagyobb része egyébként sem maradna fenn. Ez is a természetes kiválasztódást erősíti, a fajt nemesíti. Megtudtam ezzel szemben azt is, hogy a fácántenyésztő telepeken az ember által felnevelt fácáncsibék már nemigen számítanak vadnak, mért nap mint nap megszokják az embert, nagy lépést tettek az emberek ezen a területen is, hogy sziate már háziállatnak is lehet őket nevezni.

Ha jól visszatudok emlékezni dr. Szentágothai János akadémikus, a Tudományos Akadémia elnöke is nyilatkozott e témakörben:

A fácán ma már háziállatnak számít, anire lőni nem dicsőség, nem lehet büszkesége egy igazi vadásznak. A természetben sok kárt okoznak a kemizálással. Tudjuk, hogy valamikor kapálták a kukoricát, répát, krumpelit, sorolhatnám még tovább is, más mezőgazdasági növényeket. De most meg méreggel pusztítják a gant, mérgezett gantból eszik az oktalan állat. Erre mondom és írom, hogy "ember ne pusztítsd azt, akinek egy a fészke, s egy a párja."

Mi lesz az igazi szép természetünkkel?! Persze itt azt is nyilvánosságra kellene hozni, többször is, hogy ne csak az legyen, hogy permetezünk, és védjük a növényt a kártevőktől, és a természetben vadon élő állatokat meg pusztítjuk.

Ugy vélem, hogy ezt is meg kell mondani, hogy nem lehet tudni és nem is lehet megállapítani, hogy hazánkban mennyi egerésző űlyv található, Azt sem lehet megállapítani, hogy egy-egy megyében mennyi ragadozó madár él. Mert ezek a madarak is elrepülnek egyik másik megyébe, nem ismerik a megyehatárt. Éppen azért gyorsan cserélnek otthont, maguknak, ezért is van az, hogy hol itt, hol ott jelennek meg. Az ő életükben is igen csak érvényes, épp úgy mint az embernél, hogy alkalmazkodnak a részükre kedvezőbb életfeltételekhez.

Émlékszem, hogy ez előtt 40 éve uradalmakban, de valószínű, hogy máshol is voltak védett helyek, ahol egyes állatfajokat tenyésztettek ki.

Csak egyet említek, mint például a fácáncsibéket. Mi annak idején fácánkertnek mondtuk, később fácántelepnek nevezték el, csak a név változott, de a lényeg ugyan az. Tudom azt, hogy a kis fácáncsibéket mindig is őrizték, etették, lehetőleg azokat a körülményeket igyekeztek biztosítani, ami a napjaink életüknek a fennmaradásához szükséges.

Valóban azt tudomásul kell venni, hogy már ha az ember védi és beszél az állatokhoz, elvesztik a vadérettel járó ösztönüket, sőt uralkodóvá válik a kényelmesebb életmód. Ez pedig oda vezet, hogy az állatnak a természetben megmutatkozó folyamatos harcában nem tud úgy ellentámaszkodni, sőt tehetetlen is sok esetben az ellenfeleivel. Nem találkozik, úgy az életére törő veszéllyel, és ezért van, hogy ha kikerülnek a vadonba, a természetnek annyi mindennel nehezen leküzdhető tényezőivel kerülnek szembe. Nem tudnak védekezni. Ezért van, hogy a fácánok is nem olyan éberek, mint amelyek kimondottan a szabad természetben nőttek fel. Az ilyen kis állatokat még az ember fiatal korukban védi, de utána már nem. Igaz, hogy tenni kell azért, hogy a vadállomány szaporodjon. De nem szabad figyelmen kívül hagyni, a természet igazi törvényeit sem. Mert az állatnak akkor is meg kell élni, ha bármilyen körülmények közé is kerül.

Ugy vélem, hogy nem a héja és az ölyv irtása a megoldás, hanem szerintem ezeknek az állatoknak is a riasztása az első, mint ez előtt 40 éve is nekem az erdész mondotta, hogy nem kell lelőni, csak el kell riasztani. Mert van egy másik terület, ahol meg igen hasznos, mert pusztítja az egereket, épp úgy mint a réti sas az ürgeket, szinte az élet fenntartásához a réti sasnak szüksége van az ürge húsról.

A réti sashoz egy példát: még a sorsforduló előtt a 40-es években Somogy megye Alsó és Felsőhetény-pusztán jártam napszámba. Kora tavasszal, amikor elvetették a kukoricát az ürgek is megkezdték az elvetett kukoricát kiszedni a földből, de nem csak annyit, amennyit megettek, egy-egy alkalommal, hanem /spájkoltak/ káros volt a gyűjtőmunkájuk. Egy-egy nap a bátyámmal a puszta határát Ökrös vizes lajttal jártuk. Az ürge lyukba vizet öntöttünk. Utasítás volt, hogy lehetőleg élve fogjuk meg az állatokat, legtöbb sikerrel is járt. Délben és este adtuk le az állatokat, illetve mutatuk meg a pusztagazdának, ha az nem volt ott, akkor meg a csósznak. Ily módon megfogott ürgeket utána kivittük a rétre, és ott elengedtük őket. Később tudtam meg, hogy azért kellett az ürgeket megfogni, és a rétre vinni, hogy a réti sasoknak eledelül szolgáljon. Azt is megtudtam, hogy a réti sas-

nak az élet fenntartásához nélkülözhetetlen az Urge, és az egérhus.

A közfelfogásban úgy él, hogy a réti sas is ragadozó állat, ezt semmi egyéb nem is cáfolja meg. Ezt az állatot is kell védeni. Igen csak kevés van belőlük.

Nem könnyű az embereknek a véleményét mából-holnapra csak egyből megváltoztatni, mert amíg az iskolában a tankönyvekből úgy tanulják a gyerekek, hogy a ragadozó madarakat irtani kell, így a héját, sast, ölyvöt is mint ragadozókat. Az alapszemléletet minél előbb meg kell változtatni, mert az ilyen és ehhez hasonló elvek hirdetésével azt a természetet tesszük tönkre, amelyben mi is élünk.

A különböző európai államokban ma már ragadozómadár védelmi bizottságok alakultak. A Nemzetközi Madárvédelmi Tanács keretén belül is alakult egy Ragadozómadár Védelmi Bizottság. Például: Angliában, a Skandináv államokban, Hollandiában, az NSZK-ban. A ragadozó madarak ma már védett állatok. A Szovjetunióban külön rendeletek és törvények biztosítják a ragadozó madarak védelmét. Nálunk még ezen a területen is sok a tennivaló.

Persze, azt is tudni kell, hogy a régi szemléletet nem lehet csak mából-holnapra megváltoztatni, de egyszer csak el kell kezdeni, mert azt pusztítjuk, akinek egy fészke és egy párja van ...!!/

A ragadozómadarak gyéritése természetes folyamat. De nem hasonlítható semmiképpen sem össze a tömegfajok, mint például a varjú, a vadászható vadak gyéritésével, mert a madarak kiszámíthatatlanul igen érzékenyen reagálnak az ilyen behatásokra. Számtalan tárgyi bizonyíték áll rendelkezésükre, hogy a ragadozó-madarak által előidézett károk az apróvadokban országos viszonylatban jelentéktelenek, sőt az állományok megerősödését eredményezik.

Befejezésül: azt is hallottam, hogy ahol sok a ragadozó madár, ott igen csak kevés a rágcsáló állat, és nem is tesznek kárt a terményben, mint például a kukoricában, erre is ráillik, hogy sok kicsi kár sokra megy, és azt csak is az ember szorgalmas munkájának a kára. Emlékszem, hogy milyen szép, amikor egy-egy réti sas, héja madár egyedül, vagy éppen a párjával a temetői csendben a határban a szalmakazalon, jegenyefán, akácfán

kukoricacsuta rakáson, áll, és figyel, hogy mikor tud rácsapni a rágcsáló állatra. Egész közelre bevárja az embert. Nem kell nagy vadászgyakorlat, hogy le lehessen lőni. De miért pusztítjuk? Ha hasznos, mint káros. Így vigyük ki a köztudatba, hogy ne irtsuk őket! Ezt is meg lehet épp úgy tenni, mind annyi mindent, amelyet már megtettünk, csak nagyobb figyelmet kell erre is fordítani. Amirt irtam, talán nem lesz haszontalan, mert ez tapasztaltam, láttam, és gyűjtöttem össze az eddigiek során. Teljességre itt sem tudtam törekedni, nyitott maradt ez is, mint annyi minden más az életben.

Jeli József
Jeli József

Önkéntes néprajzgyűjtő

P é c s

Magyarürögi ut 118.

1.

Még a 60-as években ilyet is lehetett látni, hogy a régi hagyomány szerint szántottak. Lehet látni a lóvak, és az ember harmonikus együtt létét. Hajtószár az ember nyakában. Ahogy fogja az ekeszarvát jobbkezeben az ostor uszik utána. Igazi természetes patika csendbenhasítja, vágja az csoroslya a földet. Domborodik, fényesedik a föld, mint a zsiroskenyér. A hajszáslónak a neve "Baba", a csásé meg kese. A Baba kanca, a kese meg herélt.

Jelzőívet
PÉCS

A házi állataink között találjuk a macskákat. Hasznos kedves állat. Több olyan embert ismerek, akik egyedül vannak és az állat kedvessége/hizelgése/boldogá tudja tenni.

A képen "Kormi" nevét azért kapta, mert a szőre korom fekete. Alul a nyakrészen kislehérség is van. Ugy néz ki mitha nyakkendője lenne. Szeret igen kint lenni a szabadban, hacsak teheti el- el kap egy- egy verebet. De egereket sem hagyja, hogy a lakásba, vagy a ház körül elszaporodjanak.

Van egy ilyen szólás- mondás "például: ha valakinek kölcsön adunk valamit, és ha elfelejti visszaadni, akkor mondjuk, hogy a jövőben, majd macskát kap, mert az vissza megy.

Erre, hogy vissza megy. Eszembe jutott, hogy amikor gyerek voltam, és a cseléd világban pontosabban Somogy megye Gölle pusztáról költöztünk, Felsőhetény pusztára, zsákba tettük a magskát, nehogy vissza menjen a régi lakásunkra.

Jeli Zoltán
PÉCS

5.

Somogy megyei Inámpusztán 1978-ban amikor itt jártam akkor készült a felvétel. A puszta már teljesen széttesett. De úgy, mintha csak járvány pusztított volna. Csak egy-két cseléd család maradt a pusztán. Cserepes pusztai Állami gazdasághoz tartozik. A legelésző és fürdőző récék egyéni gazdáké. A felsőképen öreg kacsák az alson meg a növendékek!

5/1

Jeli József
RÉCS

6.

"Tallér" házőrző, a szegényes kisház előtt.
 Bizony, hogy el futna, ha láncától megszabadítanák.

7.

Végh Imre Somogy Megye, Fónó faluban, a háza udvarában
 "Betyár" házőrző kutya, még fiatal, szeret játszani.
 A széles tapancs lábai, igencsak alkalmasak arra, hogy
 tárgyat, vagy élőtet megfogjon. Fegyelmet tud tartani a
 ház körül. Ukrik, nyelve lóg, foga villan. Ha valaki a
 házhoz közeledik szemmel tartja.

*Jeli Zoltán
 Fejős*

S.

11

"Zsuzsa anyadisznó karácsonyi ajándéka
9 sujtásos malacot," reggeliszteti."

* Az állatnak a súlya 350 kiló, 3 éves. —
"Zsuzsa" anyadisznó keresztezett angol és kese a szakemberek szerint leg jobb faj, 8-9 hónapos korban 120-130 kilót is elérheti. Ritkaság ilyen szép állatot felnevelni. A Zsuzsa anyadisznó Somogy megye Fónó faluban született. Igali György szegényparasztól vettük. Még azt kell tudni, hogy Igali György, édesapja Gyula, régi pásztor ember volt, értett is az állatokhoz. Én is ismertem. Többször beszéltem vele. Mondta, hogy az állatokat szeretni kell. Állatok mindig meg hálálják az emberi törődést. Aki az állatokat szereti az rossz ember nem lehet. Azt cáfolta, hogy az az állat előbb-utóbb elpusztul, melyet nagyon szeretnek!
"Zsuzsa anyadisznó először 9 malacozott. Mindet szépen fel is nevelte. Másodszor 14 ellett, kettő ellésközben elpusztult. A 12 malacot felnevelte. Nem volt a környékben kan, és mesterséges megtermékenyítést alkalmaztunk, többszöri kísérlet csak egyszer járt eredménnyel, mert 16 kismalac jött a világra, de kettő szintén halva született. Bekövetkezett amelyre nem is számítottunk, hogy az állat igen kövér volt, nem járt ki a legelőre, keveset mozgott. Elhájasodott, akár, hogy is feküdt le a kis állatok nem fértek hozzá, hogy szopni tudjanak. Sőt az is bekövetkezett, hogy a deszkaolban az anyadisznónak a tejmirinyei megfásztak és két héten belül elapasztott. Így igaz, hogy én a 14 malacot üvegesdudlis tejel neveltem fel. Minden 3. órában kellett szoptatni a malacokat. Majdnem már mindegyik kismalacnak volt neve, ilyenek, hogy Fickó, Kati, Bözsi, ~~Kati~~, Mancsi, Mokány, stb.

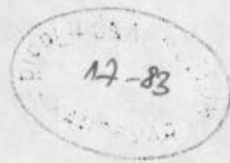
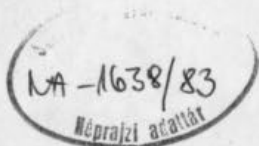
Jeli József
Pécs

9.

Végh Imre Somogy Megye Fónó faluban lakik, Dozsa György u.24 szám alatt. A fénykép 65-ös évben készült. Mezőgazdasági cselédből lett ujjgazda, később tézscsé paraszt. Sokat görcölt, Somogy megyében több pusztán is cselédeskedett. Az alatt a diófa alatt ül, melyet Ő ültetett, amikor a sorsforduló megtörtént. A fa alatt szomoruan pihent. Kutya ol a a fatövében. A "Betyár" nevezetű kutya "szabادلábra" lett engedve. Az udvarban a diszóol kerítésnek egyik sarka látható, ott kiskabát log. Most már Végh Imre is 70 éves. Sajnos egyedül él, felesége meghalt. Egyik gyereke Kaposvoron, a másik meg Pécsen van. Ő mondta, hogy amig csak saját magát eltudja látni, nem szorul gondozásra nem megy máshova. De mennyire igaz van. Ha egy ember már 70 évet meg ér egy helyen, nem szabad hogy onnan elköztítsuk. Ő az az ember, aki megérte a 70 évet, de még a törvénnyel nem került szemben.

Jeli József
PÉCS

Állatnevek leírásai

Kisgyerekkorom óta állatszerető vagyok. Mindig kutattam azt, hogy egyes állatfajok, csoportok honnan, miért kapták a nevüket. Nekünk is voltak, sőt még most is van állatunk. Magam is adtam nevet több állatnak, lónak, tehénnek, disznónak, kutyanak, macskáknak, nyulnak, baromfiaknak, kalitkás állatoknak.

Általam összeírt, és több emberrel beszéltem, a gyűjtésem során: A tudomásomra jutott állatneveket irtam le. Ez a gyűjtési munkám közel 50 évre nyulik vissza, most ezt irtam le és adom közre, az állatoknak az egyedi neveit.

Lovak neve

"Sári": nevet azért kapta az állat, mert családi hagyomány volt, a Sári név, meg aztán kistermetű állat is volt, a ló kanca volt. Szorgalmas gyors futó és szántásra vetésre egyaránt alkalmas is volt

"Vicza": ezt a nevet kanca ló kapta. Az állatnak a belső tulajdonságá igencsak szeszélyes volt. Szétszórt természete miatt. Ha párban volt, a másik jószágot nem hagyta, csipkedte. Mondtuk is az állatnak, hogy Vica, Vica, még ezt a nevet sem érdemled meg. Munkára sem volt igen alkalmas, mert csakhamar nekidőlt a kocsi-rudnak, nem tördelte a hámfát.

"Hanna": nevet az olyan ló kapta, amely már csikókorában is nyugodt természetű volt. De annyira, hogy a hasa alatt el lehetett bujni. Belső tulajdonsága miatt kapta a nevét. A jámborsága arra csábította az embereket, hogy a hátára is felüljenek. Lovaglásra is alkalmas volt. De kocsizásra is.

"Csillag" nevet úgy kanca, mint herélt ló kapta. Azért mert a fején, elől jól látható fehér folt volt, melyet csillagnak nevezünk el. Nevét a fehér folt határozta meg.

"Deres": Ezt a nevet kanca ló kapta, ép olyan deres volt a szőre, mint ősszel, vagy tavaszkor a mező, az állat a szinkéről kapta a nevét.

"Szedres": nevet az állat családi hagyomány alapján kapta. Ez egész családban, mindenki előtt kedvelt név volt. A családi hagyomány mellett az állatnak a színe is dominált, mert a közismert, több féle színű szeder van, hamvas, fehér, fekete és több színnek az összetétele adta a szedres név indítékát. Az ilyen nevet szín-

tén kanca ló kapta.

"Kese": ló nevet úgy a kanca, mint az ivartalanított, "herélt" ló egyaránt kapta. Az állatnak a színe miatt kapta a nevét. Ezt a nevet a kisgyerekek is előszeretettel jegyezték meg. Emlékszem, hogy büszkék is voltunk, ha felnőttek mellé ülhattünk és hajthattuk a lovakat. Szélás-mondás volt: gyerek hajtja a lovat, szép napos idő lesz! Amikor asszony hajtotta a lovat akkor meg azt mondták, hogy megjön az eső.

Az előfordult, ha az állat kint volt a legelőn, és ha olyan magatartást, viselkedését fedezett fel a pásztor, akkor más nevet is kapott, de csak azt a pásztor használta. Mint például "Kujtorgó". Ezt azért kapta, mert elkülönült a többi állattól. Ha csak tehetette, a tilosba ment, egyedül szeretett lenni, sok esetben a pásztor már azt hitte, hogy nem is kerül elő, és egyszerűen csak ott termett. És ezért kapta a nevet, hogy "kujtorgó." A névadás indítéka jogos volt, mert az állat nem marad meg a többi között. Egyébként embereknel is használják ezt a kifejezést. Az így kapott nevet az állat, a pásztor tereléskor rendszeresen használja. Mely így szól: "Hol voltál, te Kujtorgó!? Már megint elcsavarogtál. - Na azért jó, hogy előkerültél. Nem bántalak - mondotta a pásztor.

- Ha bár sokszor az ember úgy van az ilyen dolgokkal is, hogy amikor mérges, azt mondja, hogy agyonvágom, ha előkerül, megbocsát. Ha elmarad, elfonnyad a méreg, mert közben más események kötik le a figyelmét.

Állatokkal bánó embereknel ilyen van, hogy szépen legelnek, nyugodtak, nem kell minden percbe valamelyikre kiabálni, például így, "hogya már megint hova mész te, nyavajás." Hirtelen jött a vihar, futásnak eredtek az állatok, és nehezen lehetett őket megfékezni, hogy ne menjenek be a közeli buzatáblába, vagy éppen a mák, vagy a répaföldre, ahol bizony nagy kárt csinálnak.

A terelés során használt szavakat nem lehet elfelejteni, és ép úgy mint azt ha megtanultunk kerékpározni.

"Kata": ló állatnév. Elég ritka. ~~Utána~~ Utána néztem, és kutattam, hogy mért kapja az állat ezt a nevet. Azt lehetett megállapítani, hogy korábbi állatnak is az volt a neve. Családi hagyomány: a családfő, mint a családnak többi tagja is így szólítja az állatot. Ak-

kor kellemetlen, ha a családban, vagy éppen a rokonságban is van ilyen név. Előfordul, de ha egy mód van rá arra körültekintően, hogy ne olyan név legyen, mint a családban, az állatnál. Véletlen itt is van, mely áttöri magát a megértésen.

A gyűjtésem során azt tapasztaltam, hogy az állatok a nevüket az állat színe, külső, belső tulajdonsága, családi hagyomány vagy szépsége, hibája miatt kapják. Éppen ezért igen széles, elterjedt a névadás. Itt most egyéni paraszti gazdálkodásban lévő állatoknak a neveit írom le. Mivel hogy falun vagyok a honismereti gyűjtésem során, így minden érdekel, hogy mi is történt. Nem éppen könnyű azt megtudni, hogy mi is volt ez előtt 40, 50, vagy 60 éve, mert az emberek most úgy vannak, hogy inkább a saját dolgaikkal vannak elfoglalva.

Ugy gondolom, hogy senkit sem sérttek meg, ha azt írom, hogy igen-csak felütötte a fejét az egoizma, az én, és én, elkülönülő életforma, nem igen beszélnek az emberek egymással. A tömegkommunikáció nagy hatással van az emberekre.

Az egyéni paraszti gazdálkodásban úgy a múltban, mint a jelenben azért még előfordulnak a lovakkal való együtt élés, és ilyen neveket jegyeztem meg:

"Bandi": herélt ló. Nem színéről, nem is belső, vagy külső tulajdonságáról kapja a nevét, hanem inkább előszeretettől, mert a családnak az ilyen név megszokott, és az előző állatnak is az volt a neve. Család minden egyes tagja így szólítja.

"Vihar": nevet azért kapja az állat, mert a belső és a külső tulajdonságai ilyen a hirtelen jött viharhoz a természethez hasonlít. Nehéz megállítani, kemény kézben kell tartani az állatot. Éppen azért feszítő, cigányzablavasat kell a szájába tartani, hogy a hajtója ura legyen az állatnak a természetén. Ezt azért is tudom, mert nekem is volt ilyen lovam, mint gazdasági cselédnek. Így igaz, hogy rugott, harapott, mindig mást akart csinálni, nem azt amit én akartam, állandó erélyes szót, sőt a szijostort is kellett használni, ha azt akartam, hogy az történjen amit én akartam. Sok esetben nem volt könnyű az én akaratomat vele szemben érvényesíteni.

"Pajti": az olyan kanca kapta ezt a nevet, melynek a belső tulajdonsága, szinte jóhiszemű emberre illett, mindenben segítőtje embertársának. Jóbarát, lehet rá minden esetben számítani. Ember és állat

egymással közeli kapcsolatot igazolja. Szinte az egyéni paraszti gazdálkodásban a múltban "Pajti" szó lovaknál, és ha az emberek egymással melegebb megszólítást használtak akkor a "pajti" szót is használták. Még most is előfordul, habár most már mind ritkábban lehet hallani. Geges Antalné Pécs, Vörösbölggy dülő 6. sz. lakostól még most is lehet hallani a "pajti" megszólítást, de csak egy-két embernél használja ő is. Akivel nap, mint nap kapcsolata van.

"Dangó": ivartalanított ló, népiesen herélt, inkább családi háományra lehet visszavezetni az állat nevét, valószínű, hogy azért kaphatta az állat, mert a környéken még most is, de korábbi századokban erdőség vette körül a falut, és ahol sok élő fa van és állat, ott bizony, hogy dangóbogarak vannak, és nem is valami barátságosak.

"Darázs" szintén ivartalanított ló. A gyűjtésem során, hogy az állat ezt a nevet kapta, családi háományra lehetett visszavezetni. Ugyancsak arra lehet visszavezetni az állati nevet, hogy a faluhoz közeli erdőség volt, és sok a darázs, de nem csak az erdőben, hanem a szőlőkben, gyümölcsösben. A név indítéka itt is összefüggött az élő természettel.

"Fullánk": ivartalanított ló neve. Ennél a névnél már megosztott a családi háomány mert olyan lóra is mondják, és kapja a nevet, amely szeret csipkelődni, mindegyik elfogadható, úgy a családi háomány, mint a lónak a belső tulajdonsága.

"Madár": ezt az állat nevet úgy a kanca, mint az ivartalanított ló egyaránt volt az egyéni parasztgazdáknál. Itt is az állatnak a belső tulajdonságára lehet visszavezetni, mert gyors, repül, mint a madár, tehát egy jó járásu lóról van szó. Még aztán azt is el lehet fogadni, hogy a falu igazi patika csendben helyezkedik el a szép táj egységben, itt a Mecsek délnyugati tövében, és sok éneklő madár is van, kora tavasszal már hajnalban szinte madaran koncertjének lehetünk ingyenes hallgatói. De kellemes is, mert az embernek a napi annyi minden rossz dolgot hall olyankor el is felejt, amikor a madarak éneklését, a kakuk madár panaszát hallja, mert a párját keresi, s darabosan énekel.

"Szunyog": ló névvel is találkoztunk a múltban, szintén kanca

és ivartalanított lónál. A névadás szintén családi hagyományra vezethető vissza, mert korábban is a lovuknak az volt a neve. Itt is a névadás indítéka csak arra vezethető vissza, hogy az állat nem szívelte a szunyogokat, nem is csoda, mert kellemetlen a csipése. De azt is el lehet fogadni, hogy az állat azért kapta azt a nevet, mert sovány testalkatu volt.

"Veréb": ivartalanított, herélt lónak a nevével is találkoztam. A falukban még a 60-as években is. Családi hagyomány, ugyyszólván mindenki szerette a nevet, úgy a családfő, mint a gyerekek, arra vezethető vissza a névadás indítéka, hogy a falukban sok veréb volt, még van is. Amennyire káros, annyira hasznos is. Mondják is a gyerekek még most is, hogy tudod-e hogy mennyit lép a veréb egy évben? Van aki azt mondja, hogy sokat. A kérdező szellemesen mondja, nem úgy van, hanem azt kell mondani, hogy a veréb nem lép, hanem ugrik! Még, még azt is mondjuk a gyerekek egymásnak, hogy ha csuklott, - emlegetnek öregem a verebek a "lócitromban" amikor az uttesten kaparják szét a lótrágyát. Nem szép, de még ilyen beszéd is előfordult. Régi népi mondás, itt-ott még él.

"Pandur" állatnevet kizárólag ivartalanított ló kapta. A névadás arra vezethető vissza, hogy még a betyár világban, amikor pandurok voltak, a megyei és a járási székhelyeken rendfenntartók lóháton jártak. Gyűlölte őket a pór nép. Mikor a pandurok megszűntek, utána a parasztok többen is adták a lovaiknak a nevet "Pandur". Itt már az állatnak a külső, belső tulajdonságának dominálni kellett, rámenősnak, ráhajtósnak kellett, hogy legyen. Sőt, ha úgy jött, bármikor meg is lehetett lovagolni, tehát alkalmas volt nyergelésre is. Na, de a paraszti életben nem igen tartottak nyerget, hanem csak úgy szőrön megülték a lovat.

Ugyyszólván Pandur lónév, igen elterjedt volt, mert én mint pusztai cseléd, Somogy megyében, pontosan Göllében, Inámpusztán, Alsó-Felsőhetényben, sőt Nagyberkiben is találkoztam ezzel a ló névvel. Még azt is megfigyeltem, hogy aki ilyen lónak a hajtója volt, az büszke is volt a név eredeti indítékára. Mikor az állatot megszólította, a Pandur nevet még meg is nyujtotta, hogy mások füléhez is jobban eljusson. Mikor még ez előtt 50 éve olyan suttyó gyerek voltam, sokszor játszottunk kint a pusztán, a széles uradalmi udvarokban, pandurozást, kiöltöztünk öregapáink régi ruháiba, csizmát húztunk és szijat kötöt-

tünk a derekunkra, puskát, kardot faragtunk deszkából, lécből, vagy legtöbbször elmentünk a vizesáraokhoz, közel a malomhoz és a fűzfáról vágtunk olyan jó vasvilla nyélnek megfelelőt és abból faragtunk fegyvereket. De igaziból is tudtunk játszani. Még csak be nem sötétedett, kint voltunk a szabadban.

Elnézést erre a kitérésre, de úgy volt, és úgy vélem, hogy akkor igazi a néprajzi leírás, ha azt adjuk ami volt, és ahogy az megtörtént.

Pécsett a perifériás területén a Magyarürög kis falu. De azért ép úgy meglehetett benne találni mindent, mint egy nagyobb magyar faluban, vagy éppen községben. Csak kevesebb mennyiségben. "Kis falu kis gond, nagy falu nagy gond" - mindták is az emberek valamikor, épp úgy, mint a gyerekekre, hogy "kisgyerek kisgond, nagygyerek nagy-gond".

Én sem a mai gyerek vagyok. Emlékszem arra, hogy "Pandur" állati név a sorsforduló után még jobban elszaporodott.

"Baba": kanca ló név elterjedt volt Somogy és Baranya megyében a falukban. Utána néztem és megtudtam, hogy tulajdonképpen mért is kapják a lovak ezt a nevet, mert családi hagyomány. Inkább az állatnak a külső tulajdonsága, szépsége az indíték. Én saját magam is megnéztem több olyan lovat, melynek a neve "Baba" volt, és jelenleg is az, mert itt Pécsett a Tüzeplnél igencsak több fuvarosnak van lova és szintén "Baba" nevet kapta. Szép formás, jó kiállásu. A többi állatok között ráillik, hogy "Baba". Az állatnak a megszólítása, a gazdája, vagy hajtója részéről is feltűnő, mert amikor több ember azt hallja, akkor a "Baba" nevet meg is nyújtja, hogy felfigyeljenek rá. A szép állat a gazda büszkeségét is fokozza.

A lovak állatcsoportjánál okvetlen meg kell említeni, az apa állatokról, a csődörről, mert ezt így mondják, népesen. Minden faluban nem volt csődör. Próbáltatásra, fődöztetésre Pécs városszéli területre Megyeri utra mentek a kancákkal, kezdetben magán személynek is volt, de már a 30-as, 40-es években állami ménesek voltak országszerte. Tolna megye Dalmondról helyezték ki a mént, kishuszárral együtt. Nem azért neveztük kishuszárnak, mert alacsonynövésű volt az ember, hanem azért, mert kisméntelegek voltak. Általában megye, és járási székhelyeken voltak a telepek. Az apa állatok igencsak nagyon pontosan meg voltak ápolva. Katonai fegyelem volt, rendszeresen el-

lenőrizték a kishuszárt, általában őrzetű, vagy tizedesi rendfokozatot viselt. Tényleges katonai szolgálatos státuszban volt. A méntelepen általában kettő mén /csődör/ volt. Egyik nehéztestű, a másik meg könnyű, mert a kancák is különbözők voltak. Így igaz, hogy a kancával 5-6-szor is el kellett menni a ménhez, mire azt felvette. A telepen 2 méter magas ugrató palánk volt, mely erős fagerendából és deszkából volt összeállítva, ha igaziból sálott a kanca, akkor a mént a palánktól elvezették és úgy ráengedték a kancára. Mindig voltak kíváncsi nézői. Inkább a férfi népség, de a parasztasszonyok is. Volt úgy is, hogy az asszony ment el az állattal. Ez különösen gyakori volt a II. világháború alatt, amikor a férfi hiányzott a családból, mert katonai szolgálatot teljesített. Ezt is kellett valakinek csinálni, hogy a fajfenntartás és a szaporulat folyamatos legyen. A paraszti életformában nem számított, ha a nő látta az állatoknak a párosodását, természetes mindennapos látvány volt. A gyerekek is azt látták, nem lehetett a szemüket bekötni zsebkendővel, vagy belinerrel. Azt látták, ami az életben történt. Persze arra a gyerekeket nem nevelték, és nem is oktatták, hogy is megy végbe. Véletlen is az élethez tartozik. A lovaknak a párosítása a reggeli, vagy az esti órában történt. Meghát, a parasztember nem ért rá mindig. A vasárnap délelőttöt erre fordították.

Csődör nevek:

Iaci, Sanyi, Pajkós, Jupiter, Darázs, Bokros, Talpas, Villám stb. Az apa állatokat inkább a belső, külső, és hagyomány szerint nevezték el.

Üsző nevek:

Az egyéni paraszti gazdálkodásban a faluban ilyen üsző nevek voltak:

"Zsömle" az állatnak a színéről, mert az állatnak a szőr színe olyan volt, melyet szépen megsütött a pék mint a zsömle.

"Cifra" nevet olyan üsző kapta, amelynek a szőre fehér, tarka, piros, több színű volt.

A "Tarka" nevet olyan üsző kapta, amely a sokszínű szőnyeghez hasonlított, vagy a közelgő őszhöz, mikor már a természet is kezd piheni, általában nyugodt jószágra illett ez a név.

"Himes" nevet pedig olyan állat kapta, amely egy színű volt, se fe-

kete, hanem az általános szintől eltérő, mint például: narancssárga, husszinű volt az állat.

"Jolán, Böske, Kati, Mari, Sári, Szopós, Tera" névadás inditéka inkább családi hagyományon alapult. Az is előfordult ennél az állatcsoportnál, hogy ilyen nevek a családban, vagy éppen a rokonságban is volt. Nem volt sértő az emberekre. A "Szopós" nevet az állat azért kapta, mert még akkor is dögönyözte az anyját, amikor már nem volt borju, hanem növendék állat volt. A növendék állatnak szájkosarat tettek a szájára amikor az anyjához, vagy éppen kit a legelőn a másik állathoz ment. A szöges dróttal megszúrta az állatnak a tőgyét az nem hagyta magát. Mivel az állatnak ilyen tulajdonsága volt, rajta maradt, hogy "Szopós. Az Árva névadás inditéka pedig az volt, hogy az állatnak az anyja valamilyen oknál fogva elpusztult, nem tudta szoptatni, az utódot. Legtöbbször másik tehénnek a tején, vagy finom lisztből habarással kellett felnevelni. Ezért kapta az állat az "Árva" nevet. Bizony, hogy nagy gonddal és bajjal járt az így felnevelt állat. Bárki is megkérdezhetné, hogy nem-e lehetett volna másik tehén alá szoktatni az ujszülött kisborjut? Nem, egy másik tehén idegen borjut nem fogad maga alá. Még a lónál itt-ott előfordul, de az is igen ritka.

"Árva" név nem igen elterjedt. Állatok is kapják ezt a nevet, inkább családi hagyományra lehet visszavezetni.

- Mielőtt áttérnék a tehenek nevére, és névadás inditékéra, a legtöbb tehén azt a nevet viseli, amelyet kisborju, vagy üsző korában kapott. Az előfordult a múltban, és még most is, hogy a vásárban, kisborju, vagy növendékkorban került másik gazdához és másik nevet kapott, A fiatal növendékállat még hallgat másik névre. De ahhoz az kell, hogy az állat új környezetbe kerüljön, amely azt jelenti, hogy más emberek között éljen. Ugyyszólván a korábbi nevet nem is hallja. Idősebb állatoknál újabb névadás nem jár eredménnyel, mert nem hallgat más névre.

Van kivétel itt is: nem sok, esetleg egy-kettő, például; kijáró állatnál, ha rendszeresen legelőn van, és ott külső, vagy belső tulajdonsága alapján, a pásztortól kap egy másik nevet.

Például: "Torkos", azért kapta, mert hogyha mód volt rá, itt-ott a legelő melletti vetésbe, kukoricásba be-be ment. Meg ha egy vályuba evett a másik jöszággal, az elől is el-el kapkodta az eleséget.

Tehén nevek:

"Zsömle", "Böske", "Kati", "Jolán", "Cifra", "Rozi", "Sári", "Zsuzsa", "Rozsa", "Szekfü", "Tulipán", ezeket a neveket az állatok inkább családi hagyomány alapján kapják. Például: "Bárány"névadás indítéka: hogy az állat csendes, türelmes, egyszóval olyan mint a bárány. "Cukor" nevet általában olyan állat kapja, mely tudja magát szeretetni, édes mint a cukor. -

- Itt okvetlen meg kell említenem, hogy az idősebb falusi emberektől lehetett, de még most is hallani, hogy ha egy állatot igen szeretünk, az nem sokáig él. Na de kérdelem, hogy nem lehet állatot szeretni? amely arra van utalva, hogy az ember segítse a házi állatot. "Rózsa" állat névadás indítéka lehet külső tulajdonsága alapján, de lehet családi hagyomány is. A múltban egyéni paraszti gazdálkodásban "Rózsa" állatnév gyakori volt. Amelyik állat ezt a nevet kapta, feltétlen szépnek kellett, hogy legyen, nem lehetett csonkaaszarvu csámpás lábú, piszkos.

Ha egy állat nem sovány, nem beteges, az csakis szép. Folytatom: "Fátyol" névadás indítéka, az állatnak a belső és a külső tulajdonsága eltér az átlagosoktól, mert nem olyan vidám, inkább egyedül érzi jól magát. De az is lehetséges, hogy mivel ilyen állat, éppen akkor született, vagy nevelődött fel, amikor a gazdáját nagy bánat érte. Közeli hozzátartozóját gyászolta, és akkor nevezte el az állatot "Fátyolnak". Ezt azért tudom mert mikor 10-12 éves voltam, az idősebb emberektől kérdeztem, hogy miért is kapta ezt a nevet? Többek között eg Somogy megye Gölle községben volt. Tóbiás János bácsi mondotta, hogy apja meghalt... és aznap született a kisborjú, apja emlékéül, a "Fátyol" nevet kapta. Nem mondta János bácsi, de valószínű, hogy úgy értelmezte, hogy életükre édesapja korai halála fátyolt borított.

A régi falusi parasztember a saját jószágára iránt olyan tisztelettel volt, mint a törvényt tisztelő magyar paraszt. Ha a jószágáról volt szó, főleg, ha beteg volt, mindent elkövetett, hogy azon segítsen, tűzön, vizen is következetesen az állat érdekében mindent megtett. A jószág azt meg is érezte. Simult a tehén, ló vagy a disznó a gazdájához éppen úgy, mint a jó házőrző kutya amikor a gazdája simogatja.

- Épp úgy mint más munkakörökben is, a paraszti munkában is igen sok bosszúság éri az embert. Többször megtörtént, hogy valamelyik állat véletlenül rálépett a gazdájának a lábára, bizony, hogy úgy Isten igazából elkerítette. Na de csak addig tartott a méreg, amíg fájt a helye. Az igazi parasztember az nem tud megharagudni az állatára. Tudja azt, hogy az állat nem tud haragot tartani. Talán még az is ide tartozik, hogy a parasztember azért is szeret egy-egy dolgot ismételni, mert az állattal mindig kell beszélni, nem lehet csak úgy hallgatni, mint a néma gyerekek. Így tudom, hogy akkor értelmes az állat is, ha gyakran beszélnek hozzá. Ép úgy kell az állattal is foglalkozni, mint az emberekkel. Csak vegyük alapul, a mezőn felnőtt állat milyen vad, tudatlan, menekül az emberek elől, de viszont az otthon lévők, milyen ragaszkodók, tudják magukat szeretttetni. Ha baj van a családban, mert annélkül nincsen, ha van a közelben házi állat, kutya, macska és ha meg-meg simogatjuk mindjárt más a hangulatunk. Ugy vélem, hogy ha a multról beszélünk, akkor a jelent is meg kell említeni, az állatok iránti viselkedés miatt.

- Én már többször is szót emeltem amiatt, hogy kegyetlen emberek is vannak, Például: mint az országutakon, elütik az állatokat, holott sok esetben elkerülhető lenne. Egyik operatív értekezleten, meg más-kor is, ha tehettem felszóllaltam, hogy tenni kellene, hogy ne gázolják halálra az állatokat. Sajnos amikor vége lett az értekezletnek, komoly beosztású emberek azt mondták, hogymás fontosabb mondanivalóm nincsen!? Itt a baj!... Az ilyen felfogású emberek el is vesztik előttem az emberi tekintélyüket, de mások előtt is. Gondolom, hogy azért igen sokan vagyunk állatbarátok! Ezt meg kellett, hogy irjam, mert a néprajzi ismereteinkhez ez is hozzátartozik. És egyszer már ezen a területen is rendet kellene teremteni. Még tovább is az állatoknál szeretnék maradni, mert mindig nem adatik meg az a lehetőség, hogy nyilvános helyen és megértő emberek elé kerül az írásom, mint most is.

A korosztályom, a multban azt tanultuk és láttuk a szüleinktől, hogy az állatokat szeressük. A multban ha meghalt valamelyik állatunk... - Én így mondom. - Közel a házhoz temettük el, volt amikor keresztel, vagy másképp jelöltük meg a helyet ahova eltemettük, A gyerekkorban megtanult állatszeretetet még most is él bennem, sőt

itt a magyarürögi faluban több emberben is, de máshol is az országban. Nem dobják a folyóba, vagy nem viszik ki az erdőbe a meghalt állatot, hanem a kertben temetik el. Általában 10-15 éves gyümölcsfa alá ott igencsak sokáig nyugodtan lehet az állat.

Most pedig rátérek, tinó, ökör állatcsoport nevek leírására.

Még a sorsforduló előtt, sőt még utána is tartottak az egyéni parasztok tinókat és ökröket./Ökröket ma már nem tartanak./ Kettős célból, volt olyan gazda, hogy a tinót hizlalta és eladta. Mikor már a tinó 2 éves elmullott akkor meg járomba fogták és betanították ökörnek. Általában a tinó a nevét, ha a családnál maradt akkor is viselte, amikor már ökör lett. Szintén a nevüket az állat színe, külső, belső tulajdonsága, családi hagyomány szerint nevezték el.

Ilyen nevek voltak: Virág, Binbó, Nyalka, Bokros, Hegyes, Kajtan Zengő, Bogaras, Tokmány, Kaszás, Gyopár, Makkos, Sujtás, Rudas, Vezér, Kobor, Vándor, Kökény, Rendes, Compé, Kormos, Körmös, Kardos, Boros, Sörös, Káplár, Pénzes, Csámpás, Sáfrány, Kemény, Gatyás, Könyves, Tüzes, Hamvas, Kujtorgó.

A névadás indítéka: Bimbó és Virág nevet kapott állatoknál külső tulajdonság alapján kapta, mert szép formás volt az állat, mint a bimbó, vagy a kinyillott virág. "Nyalka" nevet azért kapta az állat, mert mikor ment, szép büszke volt a járása, mint a nyalka legényeké. Ezt még most is mondjuk, hogy; de kinyalta magát. Az állat vigyázott magára, nem feküdt csak úgy bele a trágyájába. "Bokros" nevet azért kapta az állat mert a belső tulajdonságára ráillett, hogy bokros, mert meg-meg bokrosodott, ha például meg-megcsipte egy légy. Még mikor hirtelen jött a vihar, nem igen lehetett vele birni, "Hegyes" nevet az állat a külső és belső tulajdonsága alapján kapta, mert a füle hegyes volt, egyenes szép testtartása volt. "Kondor", nevet az állat pedig azért kapta, mert a szőre kondor volt, de nemcsak fiatal korában, hanem később is. - Legtöbb parasztember március, vagy április hónapban az állatot megnyirta a tinót, ökröt, de még a teheneket is. A lovakat már nem. "Zengő", nevet az állat pedig azért kapta, mert az állatnak a belső tulajdonsága és a külső olyan volt mint például amikor

igaz

igen messziről lehet hallani, hogy zeng az ég, csendes figyelmeztető arra, hogy jön a vihar. "Bogaras" névadás: inditéka meg az volt, hogy az állat, nem volt nyugodt, ide-oda kapkodott, mint amikor a legyek csipkedik. Mindig is gondot okozott az ilyen állatnak a viselkedése. Akkor volt leginkább a baj, ha esetleg az állat gazdát cserélt. Nem ismerte az új gazdája az állatnak a belső tulajdonságait. "Tokmány" névadás inditéka pedig azért volt, mert amikor az állat a másikkal verekedett, még fiatalabb korban, kinőtt szarva letörött, csonka volt, szinte tokmány-nak is beillett. Tulajdonképpen a tokmányt a paraszti gazdálkodásban igen elterjedten használták az állatok névadásánál is, de a kaszálásnál is, mert abban tartották a vizet és a kaszakövet.

Ha embernek azt mondják, hogy a tokmány sértő volt, mert akkor az orrára gondoltak, hogy nagy, nem egyenes az orr éle. A szegény állatra nincsenek figyelemmel - hagyja, hogy ilyen nem szép nevet is kapjon, és úgy szólítsák. "Kaszás" nevet az állat meg azért kapta, mert amikor ment össze-vissza kaszálta a lábát. "Gyopár" nevet az állat külső és családi hagyomány szerint is kapta, mert szép volt, mint a gyopárnövény, az egyéni paraszti gazdálkodásban, de uradalmakban is elég gyakori volt az ökrök ilyen névadása. "Makkos" nevet inkább az állat családi hagyományként kapta, mert az egész családban azt a nevet szerették. "Sújtásos" nevet az olyan állat kapta, amelynek a szőre fehér és szürkés volt, sújtásosnak nevezték, amikor a kismalacok megszületnek, egy-két hétig olyan a szőrük, azokra is mondták a paraszti gazdálkodásban, hogy sújtásosak, csikosak. Ezt a szót én már kisgyerekkoromban is hallottam Somogy megyében, a kaposvári és az igali járásban, pontosabban Gölle községben, és annak pusztáin, mint például Szentpéter, Szilvás, Szentivány, Alsó-, Felsőhetényben. De még hallottam Tolna megyében is Nak községben, és Nosztán, Alsó-Felső-Leperd pusztákon. Ezek a puszták Eszterházi hercegi uradalmak voltak. "Rodas" név: inditéka pedig onnan származott, hogy a pusztákon vagy éppen a faluban a hátsó ökröknek

adták a nevet, mely tulajdonképpen szekérrudas ökrökre utalt. Még ide tartozik, hogy azok voltak a rudas ökrök, melyeket már 2-3 év alatt jól betörtek, tehát első ökrökből, ha már jól megerősödtek, és nem voltak olyan kajlák, akkor lettek hátsó rudas ökrök. A hátsó rudas ökrök erősebbek és megbízhatóbbak voltak. Ha például a mezőgazdasági munka úgy adódott, akkor csak a két rudas ökörrel dolgoztak. Sok tekintetben jó volt, mert kisebb helyen is meg lehetett velük fordulni, mint a négy ökörrel. Ezért mondtuk a cselédvilágban, hogy kisbéres, nagybéres, vagy éppen öregbéres. Mi gyerekek voltunk nyáron a kisbéresek, mert az első ökrökkel dolgoztunk, a hátsó rudas ökrökkel meg a felnőtt cselédemberek hordták a gabonát, szántottak, vetettek. Öregbéres már parancsolt a többi béresnek. Nem dolgozott, volt úgy, amikor az első béres sem dolgozott, hanem az is a többi béresnek a munkájára ügyelt. Például ha kaszáltunk, akkor az első béres a kaszákat kalapálta, élesre, ha azt mondta, hogy huja, akkor reggeli, ebéd, vagy éppen ki lehetett állni a munkából.

Ilyen szokásos törvények uralkodtak a történelmi sorsforduló előtt, a cselédsorsban. Ezt itt okvetlen meg kellett hogy írjam, mert ez a szó, mint rudas, igen csak kevésbé használt, elsorvadt, mint annyi sok régi szép magyar beszédünk. "Vezér" névadás inditéka, már inkább ismert, mert az olyan állat kapta, mely elől szeretett járni, mint például tinó a tehéncsordában. A nyakára kolompot akasztottak. Még csak véletlenül sem fordult elő, hogy az állat középen, vagy hátul ment volna, hanem elől. Még az is gyakori volt, hogy előbb kiment az utcára, vagy éppen előbb ment a legelőre, kútra, amikor itatás volt. A többi állattól igencsak elütött, mert nyugodt, fegyelmezett volt. Én azt is megfigyeltem, hogy ha a vezér tinó vagy a tehén megrázta a kolompot, szinte önkéntelenül úgy az ember, mint az állatok arra felfigyeltek. Ennek többféle oka is volt.

Azért is kongathatta, mert menni kellett, vagy a megszokottól jóval gyorsabban rázta a kolompot, mert közelgett a vihar, mi pásztorok is már következtettünk arra, hogy megjön az eső. Olyan is előfordult, hogy amikor a jószágok nyugodtan legeltek, egyszer csak a növendék állatok, mint például a borjak, csikók szilaj módjára megbokrosodtak és, bizony hogy faképnél ~~hagy~~ hagytak bennünket. A legközelebbi búza-, vagy kukoricatáblába futottak. Lehetetlen volt megakadályozni, hogy a tilosba ne jussanak. Ilyenkor volt a baj, mert az uraság nem tudta megérteni, hogy tehetetlen volt a pásztor. Énvelem is megtörtént, hogy a fél határt befutották az állatok. Amerre aztán eltrappoltak, ott aztán lehengettek a gabonát. Így igaz, hogy meg is kaptuk a beosztásunkat, minden voltunk, csak nagyságos úr nem. Az uraknak nem lehetett azt mondani, hogy az állatokkal nem birtunk. A "Kóbor" névben is benne van, hogy az állat el szeretett kóborolni, nem maradt meg a többi között. Az ilyen kóborló állat igen csak sok bajt okozott, mert az is megtörtént, hogy egyik falu végéről elment a másikra. Utóbb-előbb arra a sorsra került az állat, hogy levágták. Ha esetleg el is adta a gazda, ha 8 napon belül kiderült, hogy az állatnak rossz tulajdonságai vannak, ha ezt emberek is bizonyították, bizony hogy törvény elé mentek és a pert a régi gazda elvesztette.

"Vándor" névadás indítékát az állat azért kapta, belső tulajdonsága olyan, hogy szeret menni egyik helyről a másikra. Alig hogy a pásztor a szemét leveszi az állatról, már el is tűnik. Mármint tinó kapja ezt a nevet, általában továbbra is megmarad a neve. Az őrző, vagy a pásztor az ilyen nevezetű állatot úgy szólította meg: "Hává mész, te vándor?! A fene a dolgot, már megen el akarsz csavarogni!"

"Kökény:" Az állat ezt a nevet azért kapta, mert a szőre kökényszínű, kékes-fekete.

"Rendes": Az állat azért kapta ezt a nevet, mert a belső és a külső tulajdonsága arra érdemesítette. Általában tiszta volt, nem feküdt bele a trágyájába, valóban rá illett, hogy rendes.

"Compó": nevet az állat családi hagyományként kapta, mert Somogy megyében, Gölle községben az egyéni paraszti gazdálkodásban ez az állatnév igen el volt terjedve.

"Kormos": az állat a színe miatt kapta a nevét, sőt még becézték is, így "Kormi".

"Körmös": állatnevet az egyed azért kapta, mert az átlagnál jóval erősebb állat volt. Nem azért kapta ezt a nevet, mert nagy körmei voltak, hanem az állatnak olyan jó belső tulajdonsága volt, hogy amit megmozdított, azt ha kellett, a körömszakadtáig vontatta. Emlékszem, hogy Somogy megye Felső-Hetény pusztán Körmös és Rudas nevük volt a takarmányos ökröknek. A két ökrös szó úgy vélem, hogy szélesebb leírást igényel. Pusztákon az uradalmakban, két ökrös béres is volt. Annak az volt a munkabeosztása, hogy a pusztán az állatoknak egész évben, minden nap, reggeltől napestig hordta a takarmányt, úgy a szalastakarmányt, mint például a répát, darát, polyvát, alomszalmát. Ezek az ökrök már nyugodtak voltak. Inkább a járomrúd eltörött, de a tehert nem hagyták ott. Majdnem olyan erősek voltak, mint a bivalyok, csak nem olyan lassúak.

"Kardos": nevet az állat azért kapta, mert harcias volt. Nem hagyta magát, ha kellett bizony hogy saját magát meg tudta védeni. Kardoskodó emberhez hasonlították, a természetét. Többször is hallottam, hogy amikor a hajtója büszkén mondta, hogy "Kardos" hajsz, tüled, az anyád ne sirasson!" Kedves beszéd volt az állathoz.

"Boros" Azért kapta az állat ezt a nevet, mert vörös volt a szőre. Igencsak hangsúlyosan lehetett mondani, hogy Boros! Már megint nem mész rendesen a barázdában. Vigyázz! Vigyázz! Mert eltöröm az üsztökenyelet a derekadon. Üsztöke fokoshoz volt hasonló, kovácsolt vas volt, ki volt élesítve, és olyan 120 centiméter hosszú nyele volt, azzal kotortuk le, tisztítottuk meg az ekevasat, vagy éppen szántás közben a felgyülemlett sáros földet távolítottuk el, vagy éppen a trágyát, mert az is a csorozla és az ekevas közé gyürődött, és az üsztökével le tudtuk még szántás közben is piszkálni.

A szántás földhasábjai csillogtak mint a tükör. Ott volt a cinke, barázdabillegető, a pacsirta énekelt.

"Sörös": az állat azért kapta ezt a nevet, mert olyan színe volt a szőrének, mint a sörnek. Szintén tinó, vagy ökör-név volt. Ezt a nevet adták úgy az első, mint a hátsó ökörnek. "Káplár" nevet az állat a belső, valamint a külső tulajdonsága miatt kapta. Olyan magatartást tanusított az állat, hogy szeretett kitűnni a többi közül, szeretett csillogni-villogni a többi állat között. "Pénzes": Az állat ezt a nevet azért kapta, mert szép kiállású volt. Már tinókorában megkapta ezt a nevet és amikor tanításra került, már akkor is olyan béreshez adták, amely második vagy harmadik béres volt. Rangsort jelentett a cselédvilágban, mert a szekerek is úgy voltak felállítva, ki hányadik béres volt. Még a fehérnépek is azzal a legénnyel jobban szóba álltak, aki közelebb volt az elsőhöz. Az is megtörtént, hogyha elsőbéresnek kellett az ilyen nevezetű ökör, akkor az kapta meg.

"Csámpás": Az olyan állat kapta ezt a nevet, amely járás közben a lábát összeverte, legtöbbször a csánkja piszkos is volt. Mindig bosszúságot okozott az ilyen állat, mert még az alomszalmát is össze-visszaszórta. Érdemes megemlíteni, mert ilyen állatot általában olyan béres kapott, aki a béresi rangsorban az utolsók között volt. Így igaz, hogy az állatot az emberhez mérték, vagy az embert az állathoz ...

"Sáfrány": nevet az állat családi hagyományként kapta. Inkább az egyéni paraszti gazdálkodásban talákoztunk az ilyen állatnévvel. "Kemény": névadás indítéka az állatra, az állatnak a belső és külső tulajdonságára vezethető vissza. Mert olyan volt az állat, hogy meg lehetett a szekeret rakni, teherrel, nem kellett attól tartani, hogy cserbenhagyja a gazdáját. A Kemény név az állatnak a szívósságát is jelentette. Mikor a gazda, vagy a hajtója szólította az állatot, a kemény szót megnyomta. Például biztatták: "húzd meg, ne hagyd magad, gyerünk...!"

"Gatyás": nevet az állat inkább a családi hagyomány szerint kapta. Elég ritka állatnév. Még abból az időből származik, amikor az 1920-30-as években a magyar parasztember vászon-gatyában járt. Ez egyébként Somogy megye Gölle, Attala, Kaposulában elterjedt viselet volt. Hallottam is a felnőttektől abban az időben, hogy Kovács Ignácnak, a gatyásnak négy ökre van. Négy ökrös parasztról is beszéltek, az már gazdag embernek számított, mert legalább három fertáj földje volt, amely 18 holdnak felelt meg.

"Könyves": Erre a névre viszont pontosan vissza tudok emlékezni, mert Göllében, Compo nevezetű parasztnál már igen hosszú időn át az igavonó ökröknek a neve "Könyves" volt. Családi hagyomány volt, mert a családban volt olyan atyafi, aki már akkor is szeretett olvasni, a könyves kalendáriumot és nem csak csúfnév volt a Könyves, hanem még az állatoknak is ilyen nevet adtak.

"Tüzes" és "Hamvas": A két állatnév együtt van, azért irtam együtt, mert emlékszem arra, hogy Somogy megye Gölle pusztán például Végh János, nagybátyámnak, mint mezőgazdasági négy-ökrösbéresnek a két hátsó ökrének a neve Tüzes, Hamvas volt. Nem ő adta a neveket az állatoknak, hanem már mint tinók úgy kapták a nevüket és azt használták akkor is, amikor már betanított ökrök lettek.

A betanított ökör fogalmáról egy pár szót kell hogy szóljak, mert az volt a gyakorlat a pusztán, hogy tavasszal, vagy ősszel a kettő nevüket betöltő tinókat a gulyából kiválogatták és járomba fogva tanították. Bizony, hogy igen sok "mérget" kellett lenyelni, mire a tudatlan jóságokból használható ökrök lettek.

A tinókat befogni, betörni nem volt könnyű, szinte művészetnek számított, ha az idomító először az állatnak a nyakába tudta tenni a jármot. Először, sőt még később is, úgy kellett az állatnak a nyakába tenni a jármot. A szegény állatnak a nyaka a kemény fajáromtól véresre feltört, faggyúval, jódtinktúrával kentük be. Egy-két napig nem is lehetett a jármot az állatnak a nyakára tenni.

Sokat szenvedtek azok is, mire megszokták a nehéz járomnak a viselését. Nem volt kimélet a cselédvilágban, sem az állatra, de az emberre nézve sem. Mikor már 6-7 hónap eltelt, a nyomorult állat is betört, megszokta az igát, és hacsak ennyit is mondtunk, hogy "Tüzes! Bújj..." Dugta is a nyakát a járomba, ha nem, akkor rákényszerítettük, olyképpen, hogy a fején lévő láncot meghúztuk. Először mindig a hajszásnak a nyakára tettük a jármat és utána meg a csásnak a nyakára. A hajszás a jobb oldali, a Cás meg a bal oldali állat volt. Ha balra akartunk fordulni, azt mondtuk, hogy "Csás balra!", ha jobbra, akkor azt mondtuk az állatnak, hogy "Hajsz ide!". Persze olyankor az állatra rá is kellett ütni az ostorral.

Ezek a tinó- és ökörnevek az 1930-40-es években voltak, úgy az egyéni parasztgazdáknál, mint a Baranya és Somogy megyei pusztákon:

Anyadisznók nevei

Az egyéni paraszti, mezőgazdasági cselédeknel 1945 előtt, és még utána is, de most már igen csak kihalóban vannak az állatok szép nevei. Ilyenek voltak, azért még itt-ott előfordul, kis számban:

"Kurta",	"Turcsi",	"Kaján",
"Siska",	"Rüszü",	"Kajla",
"Kondor",	"Hegyes",	"Kormos",
"Gyapjas",	"Torkos",	"Kese",
"Madár",	"Nyivágoló",	"Sima",
"Zsuzsa",	"Kujtorgó",	"Vicsori",
"Göbis",	"Falánk",	"Kopasz",
"Makkos",	"Kedvenc",	"Kódorgó",
"Szikár",	"Kócos",	"Morgó",
"Görges",	"Geriben".	

A "Kurta" nevet azért kapta a disznó, mert rövid volt a farka. Általában gyakori a disznóknál, mikor kismalacok, akkor leharapják egymás farkát; ezért kapják ezt a nevet.

"Siska" nevet pedig azért kapja az állat, mert nagy füle van, de olyan nagy, hogy csak úgy lefeg, nem is igen lát.

"Kondor" nevet az állat szüre miatt kapja, mert sűrű, kondor a szőre, ez egyébként a régi szép, magyar mangolicáknak ilyen szőrük volt.

"Gyapjas" - ezt a nevet azért kapta az állat, mert a szőre olyan sűrű és gyapjas, mint a magyar birkáké, ez is magyar mangolica volt. Most már csak esetleg állatkertekben lehet találni. Sem az egyéni, sem az állami gazdálkodásban nincsen, teljesen kiveszett az a faj. Valamikor úgy mondtuk, hogy szegény ember disznaja, mert inkább zsir volt mint hús. Igaz, hogy nem sokat malacozott, de a kis "röfik" igen szépek voltak, általában 5-6, de az is megtörtént, hogy kettőt-hármat hozott a világra az anyadisznó. Így mondták a régi idős emberek, hogy ha pár darab volt a kismalac, olyanok voltak, mint a pölle, vagy mint a duda, ezt a jelzőt az emberek, paraszti családban még a jó egészséges gyerekek is mondták.

Ilyet is hallottam többször, amikor a nagyanyám mondotta: "Olyan aranyos vagy mint a kismalac, olyan szép az arcod, mint a kinyiló rózsa. Istenucsa, hogy a kinyiló pünkösdi rózsa sem szebb, mint te kisfiam. Hol voltál egy ideig, hogy nem láttalak, drága virágszálam, egyetlenem?"

"Madár" nevet az állat azért kapta, mert a külső tulajdonsága a szabad madárhoz hasonlította, szinte csak úgy repült, ha kikerült az ólból.

"Zsuzsa" nevet az állat azért kapta, mert családi hagyomány volt. Még akkor is, ha a családban valakinek az is volt a neve. A "Zsuzsa" anyadisznó név az egyéni paraszti gazdálkodásban igen elterjedt volt, sőt még most is gyakori ez a név. A kikkel beszéltem, azok azt mondták, hogy azért adják előszere-ttel az anyadisznónak ezt a nevet, mert olyan jó kiejteni, és szép is a név. Ez a névadás igen elterjedt Somogy és Baranya megyében. Azért egy-két helyet is megjelölök: mint például Somogy megyében Gölle, Fonó, Nagyberki és Szabadi községek.

Még ez előtt két éve itt nálunk is a saját kisállattartásunkban is volt anyadisznó, és annak is "Zsuzsa" volt a neve.

"Göbis" - ezt a nevet is gyakran kapják az állatok, ugyancsak elterjedt Somogy, Baranya megyékben a falvakban.

"Makkos" nevet az anyadisznó azért kapta, mert családi hagyomány volt. De a hagyománynak van története. Valamikor a szegényember sokszor makkon nevelte, és hizlalta meg a disznáját. És évről évre, csak az anyadisznót "Makkosnak" nevezték el.

"Szikár" nevet az állat azért kapta, mert annyira sovány volt, mintha csak egyszál bele lenne. Az ilyen állatot nem igen volt érdemes levágni, nem is hizott meg. Persze a parasztember mindig is kíváncsi volt arra, hogy miért van az, hogy ilyen sovány az állat. Hát megtudta, mert amikor levágták, akkor a vékony- és a vastagbélben sok giliszta volt és az felémésztette az állatnak a testsúlyát. Hiába is adtak neki gilisztahajtót, nem pucolta ki.

"Turcsi" nevet az állat a külső tulajdonságai alapján kapta, mert turcsi volt az orra, és mint általában minden disznó, ha teheti, szeret is túrni.

"Rüszü" Ezt a nevet az állat a külső és a belső tulajdonsága miatt kapta, mert a paraszti háznál a múltban legtöbb helyen mindig volt egy elmaradt kismalac. Sokszor úgy nézett ki, mintha nem is maradt volna meg, sovány, csupasz volt, alig élt, csak úgy "hálni járt benne a lélek". Mondtuk is, hogy majd tavaszkor, mikor már a jó öreg nap megmelegíti a levegőt, a kisállat is kifekszik az ól elé és kikupálódik. Ugy is volt, mert a ház körül volt, be is járt a konyhába, mindennek a javát ette. Konyhamalac volt. Elmaradása miatt kapta azt a nevet, hogy "Rüszü". Még ide tartozik az is, hogy ahol csak értük, meg-megvakartuk, állta is mint a bárány, hogy vakartuk. Ugy igaz, hogy az éppen ki is fejlődött az állat, mire egy éves volt, 100 kilón felüli súlyt is elért.

"Hegyes" nevet az állat azért kapta, mert igenfeltűnően hegyes volt az orra.

"Torkos" A névadás indítéka az volt, hogy az állat a szó szoros értelmében torkos volt, mert soha nem tudta, hogy mennyi

elég. Rossz tulajdonsága volt, mert hiába evett többet és összevissza mindent, azért nem volt súlyra nehezebb mint a másik jószág.

"Nyivákoló": Ezt a nevet azért kapta az állat, mert legtöbbször csak rétet, visított, nyivákolott, mintha csak ölték volna. Még akkor is, ha nem volt "ehes", ezt így mondták a régi öregek, úgy Somogy, mint Baranya megyében a falukban. Az ilyen állattal igen sok baj volt. Időnap előtt levágták, hogy minél előbb megszabaduljanak az állattól.

"Kujtorgó": Ezt a nevet az állat azért kapta, mert szeretett elmászkálni a háztól, nem maradt meg. Ha kanász este hazaengedte a fokát, az ilyen egyed, nem ment haza, hanem a faluban elcsavargott, kujtorgott, ezért kapta a nevet. Igencsak arra a sorsra jutott, hogy előbb befogták az ólba, meghizlalták és levágásra került.

"Falánk": Azért kapta az állat ezt a nevet, mert telhetetlen módon ette az eleséget, még akkor is, ha egyedül volt, ha másik állat ismellelte állt a vályunál, szinte keresztbe állt, hogy a másik ne férjen hozzá. A rossz tulajdonság ellenére azért érdemes volt az állatot tartani, mert amit megevett, az nem veszett kárba, gyarapodott a testsúlya.

"Kedvenc": Az állat azért kapta ezt a nevet, mert a többi állat közül elnyerte az embereknek a teccését. Itt egy kicsit el kell, hogy időzzünk; mert emlékszem arra, hogy amikor még a cselédvilágban pásztor voltak, a számadónak is volt kiválasztott "kedvenc" állata. Mikor étkezett a számadó, az állatnak a gazdája, bizony, hogy odament és egy-két falatot kellett, hogy adjon neki. Meg aztán kint a határban kora tavasztól késő őszig mindig lehet találni eleséget, hogy az állatnak megfelel. A történet 1937-38-39-es években volt. Somogy megye Inámpusztán cseléd kanász számadó volt, én meg bojtár. Talpas Mihálynak a tarisznyájában mindig volt egy-két fej kukorica, vagy éppen aratás ideje alatt szemestakarmány és a kiválasztott állatjának abból adott. Ez emberi tulajdonság, mert ahol állat van vagy ember, általában mindig van bizonyos tekintetben kivétel. Nem demokratikus, de szokásjognak is felfogható. Csak az

a baj, hogy másoknak az értékrendjét kisebb, vagy nagyobb vonatkozásban sérti. Hát ez így van az állatoknál is.

- Na de ki szól ez ellen? Ha állatról van szó, akkor szinte nem is jut senkinek eszébe, hogy az mennyire helytelen. De ez már embernél másképpen van, igazságtalanság ellen fel kell lépni! Értékrend, Demokrácia. Vastörvénynek uralkodni kell, de úgy, hogy másoknak az érdekeit ne sértse. Különös figyelemmel az oktató-nevelő munkában, iskola, szülő, - egy nyelven beszéljen.

"Kormos": Az állat azért kapta ezt a nevet, mert a szőrének a színe szépfekete, mint a korom. Ha az állatnak a szőre fényes, akkor egészséges.

Kanok nevei:

"Samu": Családi hagyományként kapta az állat ezt a nevet, vagy ha uradalomban volt, akkor meg megszokásból.

"Kokány": Az állat ezt a nevet a belső és a külső tulajdonsága miatt kapta. A névadás indítéka az volt, hogy az állat bátor volt, de az mellett tiszta is, és igencsak feltalálta magát. Ez igen fontos volt, mert ha párosításra került a sor, akkor nem figymálta a nőstény állatot, még idegen helyen is jól érezte magát, úgy, mint a saját környezetében. Azért is kapta azt a nevet, hogy "Kokány" egy állat. Ezt érdemes tartani, nem feleslegesen eszi meg a takarmányt.

"Fickó": Az állat azért kapta ezt a nevet, mert a belső és a külső tulajdonságai olyan igazi, természetes, fickósak voltak. Nem ijedt meg az árnyékától. Vannak állatok, hogy bizony meg-megijednek, éppúgy mint az ember. Az állati ösztön nagy hatalom, gondoljunk csak a vadonban élő állatokra, ha idomításra bevonják, milyen kiváló eredményt lehet elérni. Emberek azzal keresik a napi kenyerüket, és sok-sok kellemes percet adnak az embernek. Az ember és az állat egymástól elválaszthatatlan. Bármennyire is fejlődik a technika, azért állat lesz. Meg merem fogalmazni, állítom is, hogy amíg élő természet lesz, addig állatok is lesznek. Csak az a kérdés, hogy milyen viszonyban?! Sajnos, hogy még igen sok állati ember van. Gondoljunk csak a szadisták-

ra, gyilkosokra, alkoholistákra, mennyi betegségnek a forrása és családoknak a szétzüllését okozza.

"Sándor": A Sándor nevet az állat akért kapja, mert a családban, vagy éppen a nagyobb gazdaságban megszokott a név. Például kanál Miska, vagy Pista nevet nem adnak az állatnak!!/ Gondolom, hogy azért adják a Sándor nevet, mert az talán hangsúlyosabb név. Akárhogy is kutatjuk, mert én is kérdeztem az embereket, hogy mért éppen Sándor nevet adtak az állatnak, volt aki azt válaszolta, hogy megszokott, de volt olyan is, aki meg azt mondotta, hogy gyakori szép név a Sándor, gondoljunk csak arra, hogy amikor a Sándor-nap közeledik, akkor már jó idő várható. És az mindig meghatározó volt, hogy legyen jó meleg idő. Mert a szegényember gyakran mondja ha a másikkal találkozik: - "Komám csak legyen jó idő, tudjunk már kint dolgozni a határban. Nem kell akkor már otthon, a lakásban gubbasztani. Jó időben kevesebb tüzelő kell." De milyen igaz is ez a mondás.

"Cézár" nevet is kapják a kanok, azért, mert nem ismernek félelmet, bátor, leleményes, ráhajtós állatok. Ez pedig kanál igen fontos.

Somogy megye Inámpusztán az 1937-40-ig, mint uradalmi kanász dolgoztam, anyadisznók elletését is végeztem, azért is tudom az állatoknak a neveit. Az állatok névadása igen széleskörű volt. Szin, belső-külső tulajdonság, virágok, egyéb növények neveit kapták. Például 80-90 anyadisznót is malacoztattam, gondoztam - nevet kellett nekik adni. Nem volt könnyű. Ezeket irtam le. Visszaemlékezetből:

Madár, Rigó, Veréb, Galamb, Polhás, Tokos, Csibész, Kontyos, Sanyi, Pityu, Tormás, Torkos, Villám, Kándor, ~~Tutár~~, Gamásli, Bocskor, Tutyi, Kapcás, Foltos, Fényes, Kata, Bözske, Bokros, Virág, Gólya, Ibolya, Fogoly, Pénzes, Fillér, Gatyás, Gombos, Szurkos, Sárkány, Vakarcs, Púpos, Szikár, Görhes, Csonka, Csutak, Szeles, Vihar, Harmat, Kotlós, Úrge, Vércse, Pocok, Görény, Árva, Margit, Mari, Puskás, Sánta, Bébic, Siska, Kujtorgó, Kondor, Gyapjas, Kurta, Nyerges, Jeges, Tulipán, Szegfű, Dolmány, Füles, Hörcsög, Remete, Húsos, Csurkás, Csörgő, Csokás, és Téglás.

Itt most 72 anyadisznó nevet irtam le. Külön-külön nem írom le a névadás indítékát, mert legtöbbnek ugyanaz, a névadás indítéka. Csoportosítottam:

Madár, Rigó, Galamb neveket azok az állatok kapták, amelyek belső és külső tulajdonságai a szárnyas állatokéra emlékeztettek, olyanokra, amelyek a ház körül tartózkodnak inkább. Rigó, veréb és a galamb is. Itt nem vették figyelembe a névadásnál az állatnak a színét.

Például a "Polhás" nevet az állat azért kapta, mert szeretett polházkodni. A "Csébész" nevet meg azért kapta az állat, mert az állattal bánó ember azt a nevet kedvelte, szintén hagyomány volt.

"Kontyos" nevet az állat azért kapta, mert első évben, amikor is az állat a szőrét ledobta, ez nyáron van és a fejétáján megmaradt kis szőr, mely kontyhoz hasonlított, megfigyelésen alapult. A "Sanyi", "Pityu" állatnevet disznónak szintén megszokásból, hagyományként adták.

"Torkos" - úgyszólván ezt a nevet igen csak több állat csoportnál megtalálhatjuk. Nem írom részletesen, mert a nevében is benne van.

Ugyancsak ezt a "Villám" nevet is előszeretettel alkalmazták a névadásnál, mert gyors az állat, mint a villám.

"Gamásli": Ezt a nevet valóban az emberek, hagyomány alapján alkalmazták. Valamikor a bakancs fölé, csizmaszárhoz hasonlót, a lábszárra használtak, készítettek is az emberek saját maguk is, de a csizmadia is készített, lehetett vásárolkon is venni. A nagyapám is készített gamáslit, mert már a többször megfejelt csizmát nem lehetett hordani, de a szárra még jó volt gamáslinak. Ezt persze télen, amikor nagy hó volt, vagy hideg, akkor használtuk. Volt, aki kétfelé is hasított, és kallantyút varrt rá, de anélkül is lehetett használni. Ezt csak a szegényebb emberek csinálták így. Hát ezért is volt ez az állatnév is, hogy "Gamásli". Még az állatnévnél is az ember napi használati lábbelijének a nevet gyakorolta.

Még ezelőtt 40-50 évvel a falusi emberek, úgy a parasz-
tok, mint az iparosok lábbeliként használták a bocskort, tu-
tyit, rövid-hosszúszárú gyapjúból készített kapcát, melyet
saját maguk készítettek. Ha kilyukadt, akkor megfoltozták.
Ez nap mint nap az életükhöz tartozott. Az állatoknak is i-
lyen tárgyakkal a nevét adták.

A "Kati", "Bözsi", "Ibolya" neveket családi hagyomány-
ként használták. Például: "Vakarcs" nevet azért adták az ál-
latnak, mert a többitől a fejlődésben lemaradt. Ismeretes
ez a szó is, mert amikor még a háztartásban kenyeret sütöt-
tek, amit a teknő oldaláról levakartak, azt a kenyértésztát
megsütötték, meg amikor sütés közben kiforrt a kenyér, azon
olyan repecskes dudorék volt, azt lehetett törni, azt is
vakarcsnak mondtuk. De jó is volt, mert az előbb lehetett
enni, mert hamarabb elhült. Az igaz, hogy nem volt olyan jó,
mint a rendes kenyér /!/ De a szegényember nem válogatott.

"Púpos": A disznó valóban púpos volt, azért kapta,
mert valóban förtelmesen sovány volt. Somogy megyében gör-
hes, geriben szót igen használták; még az idősebb emberek,
akik a múlt században születtek.

"Csonka" Állat nevet azok az állatok kapták a disznóknál, a-
melyikeknek valamilyen testrésze csonka volt, általában a
füle, vagy a farka volt csonka.

A "Szeles", "Vihar", neveket meg olyan állatok kapták, melyek-
nek belső tulajdonsága a szélhez, viharhoz hasonlított. Tehát
az állatnak a belső tulajdonsága volt a meghatározó. Jó állat
ismerőnek kellett lenni, az embereknek, hogy ilyen nevet ad-
jon az állatnak, amely tényleg rá is illett.

"Harmat": Megfigyeltem azt, hogy amelyik állat ezt a nevet
kapta, az gyengevolt, mint a májusi harmat.

"Kotlós": Erre a névre különösen visszatudok emlékezni. Kér-
deztem az akkori inámpusztai uradalmi kanásztól /Ambrus Ist-
ván/, hogy miért kapta azt a nevet?

- Hát, Öcsi azért, mert képes egész nap a porban, pocsolyá-
ban ülni, mint a kotlós! - mondta Pista bácsi.

"Üрге": Ha az állat mozgékony volt és még sovány is, kapta az ürge nevet.

"Vércse" nevet az miatt is kapták az anyadisznók, - a történet helye Somogy megyei, Inámpusztá volt. Sajnos akkor talán még nagyobb vész volt az állatok között mint most. Igen sok állat elpusztult. A dögtemető általában a pusztától félreeső akácosban volt. A temető nem volt bekerítve, és mindenféle szabadon mozgó állat odajárt, s ha el is volt ásva, akkor is kiszedték. A környékbe széthordták. Akárhogy is ügyeltünk az állatokra, azért mindig volt egy-kettő, amely megszökött.

A szülésre leginkább akkor volt lehetőség, amikor deleltek a disznók. A két-három hónapos hasas disznók, már nemigen szerettek mozogni, meg aztán jól voltak tartva, nem is kerestek a legelőn táplálékot. A pusztához tartozott olyan 20-25 holdas terület, amelyen öregdiófák voltak. Ott aztán az anyadisznó egész nap elfeküdhetett. Éppen azért a kanász sem figyelt annyira oda és a fiatalabb előhasú állat megszökött a dögkúthoz, s ott talált húst, csontot marcangolta. Amelyik állat ilyen húsevő volt, az kapta a "Vércse" nevet.

Amelyik állat meg állandóan szántotta a földet az orrával, az meg "Pocok" nevet kapott, még akkor is, ha esetleg korábban más neve volt. Ilyen esetben az állatnak a viselkedése, külső tulajdonsága is meghatározó volt a névadásnál.

"Árva" nevet az olyan anyadisznó kapta, amely egyedül szeretett lenni, és rajta maradt, hogy árva. Sokszor az árvacsalány nevet is átruházták az állatra. Általában, ahol az állatok megfordulnak, ott a közelben van árvacsalány. Onnan kapta a nevét, hogy nem csip, mint a másik, az igazi csalán. Ezt emberre is mondták, hogy egyedül van, olyan árva, mint a legelőn a csalány! ...

"Puskás" nevet azért kapta az állat, mert olyan gyors volt, mintha puskából lőtték volna ki.

"Sánta" olyan állat kapta ezt a nevet, amelyik valóban sánta volt. Amikor meggyógyult utána is rajta maradt, a sánta elnevezés.

"Hörcsög" nevet azért kapta az anyadisznó, mert amikor kismalaca volt és ha malacsirájt hallott, mint a mezei hörcsög úgy támadta az embert, vagy a közelében lévő állatot.

Emerre is mondják, ha hirtelen megmérgekedik, hogy olyan mint a hörcsög...

"Remete": olyan állatra mondták és kapta a nevet, amelyik egyedül szeretett legelni. Ha a többi állat testvérje elpusztult és ha egyedül maradt, úgy volt mint a remete.

"Húsos": A múlt rendszerben volt, hogy pusztákon az elhullott birkahúst a disznónak adták. Nem tett jót, mert volt az állatok között olyan, amelyik rászokott a húusra. Bizony, hogyha alkalma adódott rá, a baromfiakat meg-megritkította. De még a tojást is megette az ólakban.

"Csurkás" nevet az olyan állat kapta, amelyiknek a testén a bőr csurkás alakot képezett. Somogy megyében az Igali és a kaposvári járásban hurka helyett mondták az emberek, hogy "csurka", még azt is mondták, hogy mi föl a fazékban, Gyurka? Hát mi főne, hát csurka - mondotta akitől kérdezték.

Most pedig rátérek az ember legrégebbi állatbarátjára a kutyák leírására: házőrző, nyájterelő, vadász, nyomkereső, mint pl. a nyomozóhatóságoknál, van és a vadászoknál. Itt sem tudtam a teljességet adni, habár törekedtem rá.

Kutyák neve

Itt is az állatoknak a színe, belső, külső tulajdonság és a családi hagyomány érvényesül, valamint az elődöknek a neve, melyet a törzskönyv szerint kapott az állat.

"Abbé": német juhász kutya, fehérszegfü Abbé, szőrzete sima, félhosszú, fekete hát, színes végtagok. A névadás indítéka az állatnak a nagyszülők, szülők nevének kezdőbetűi. Az utóbbi években ez igen csak elterjedt névadási gyakorlat. Ali, Bodri, Bojtár, Balta, Tábor, Bársony, Betyár, Buksi, Bálvány, Bizsók, Bagoly, Boksos, Bogár, Bancsa, Bagó /pipában termelődik/, Bánat, Bosnyák, Dollár, Dohány, Dangó, Cukor, Cézár, Morzsi, Pajti, Rex, Hop, Húsos, Huszár, Gombóc, Gömböc, Tisza, Sajó, Morgó, Koszos, Futár, Vezér,

Csendőr, Pandúr, Szundi, Lajta, Vakarcs, Fakó, Kázmér, Kasznár, Kántor, Kondor, Kanász, Kopasz, Kaparó, Kányás, Kancsali, Vámos, Vásott, Foltos, Kabát, Gombos, Gamásli, Bakancs, Legény, Hamvas, Posztó, Patkó, Csavargó, Náthás, Kópány, Káplár, Fillér, Tallér, Fülel, Torkos, Inas, mint például uraknál van, házicseléd, Tapsi, Turcsi, Fagyos, Tappancs, Többsincs, Csimpász, Korpusz, Kapitány, Szamos, Gyökér, Pamacs, Csutak, Gyopár, Füstös, Mokány, Patkány, Csontos, Tikász, Nyafka, Vércse, Csalány, Vagány, Nyakas, Csótány, Maszat, Percás, /fitymálja az ételt/, Pötyi, Csöpi, Csucusu, Pajtás, Pénzes, Szipka, Zsellér, Paraszt, Samu, Pengő, Szoga, Vicsori, Papucs, Kamasz, Fátyol, Vizsla, Patron, Szimat, Levente, Teréz, Lafaty, Hentergő.

Most pedig külön-külön legtöbb kutyáknak a nevét írom le, hogy miért is kapták a nevüket:

"Ali" és "Bodri" nevet az állat családi hagyományként kapta. "Bojtár" nevet az állat a pásztoroknál kapta, a nyáj őrzésénél, mert az volt a pásztornak a segítésére, helyettesítette az embert.

Igy mondtuk - bojtár menj csak arra előre és fordítsd meg őket. Hajtsad csak vissza őket, már megint a tilosban vannak! Ez volt a terelésnél a vezénylés. Volt mikor füttytel is tereltük az állatokat; a szánkba helyeztük 2-3 ujjunkat és úgy füttyültünk.

"Balta" állatnevet azért kapta, mert szinte már hagyomány volt a családban a név, az elődök úgy szólították és mindegyik kutyájuknak ezt a nevet adták. Utánanézttem, hogy mi volt az indíték. Az, hogy a kiskutya szépen ki volt pofásodva, mint az elhasznált balta, melyet nem élesítettek meg. Jól néz ki, ki van pofásodva - mondták az emberek.

"Bátor" nevet az állat belső és külső tulajdonsága miatt kapta. Bátran támadott bárkire.

"Bársony" nevet az állat a szőrzete miatt kapta, mert szép bársonyos volt a szőre, fényes és egészséges volt az állat mint a makk.

"Betyár" nevet az állat általában családi hagyományként kapta. Élt és még most is él az emberekben a régi betyárok iránti szeretet, és őrzik is a betyárokról hallottakat, sajnos ez is kezd már kihalóban lenni. A felnőttek nem mesélnek a gyerekeknek, a régi betyárvilágról. Pedig igencsak hasznos volna. Hagyományt őrizni. Ezt a nevet sok ember adja a kutyájának, népszerű azért még.

"Buksi": Ezt az állatnak a külső tulajdonsága és családi hagyomány szerint kapja, mert jó puksifeje van, de kedves is tud lenni, mint általában minden állat.

"Bálvány": Ezzel a névvel már ritkábban lehet találkozni, szép nagy házőrző kutyáknak adják ezt a nevet, úgy is mondják népiesen, olyan nagy mint egy borjú. Még azt is hallottam, hogy nem kisébernek, szegényembernek való, mert sokat eszik, gazdag embernek való az ilyen nagy kutya. A nép mindig az igazat mondja, talajmenti nép mást nem is mondhat, mint csak azt, amit lát és tapasztal.

"Bizsók": Ilyen kutyanév is volt a múltban, már mint az 1930-40-es években. Most már nemigen lehet hallani. Az állat azt a nevet onnan kapta, hogy annak idején Jugoszláviából, Albániából jöttek át bosnyákok. A vállukon nagy előtáska volt és abban sokféle bazárféleség. Többek között hajvágó olló, nyirógép, szájharmonika, cigarettaszipka, zseb-tükör, fésű, zsebkések, mint ilyen, hogy bizsókkés is volt, sőt, "Somogyvári fanyelű bicska is volt. A bizsókkés közismert volt, mert a szegényemberek azt tudták megvenni, 30 fillér volt az ára, egy napi napszám meg 60 fillér volt. Olyan kis takaros is volt a bizsók, hogy könnyen bele lehetett tenni a zsebbe. Bádognyele volt és egy nagyobb és egy kisebb pengéje volt /annak idején úgy is mondtuk, hogy pillingája van a késnek/. Hát ezért is neveztük az emberek a kishívésű kutyákat "Bizsóknak."

Még csak annyit, hogy a nyélen volt egy karika és arra láncot vagy szijat is lehetett csatolni, ha mellényzsebbe tettük, nem vészett el, s még szépen is mutatott.

Egyik mellényzsebben a kés, a másikban meg a zsebóra volt. Olcsó óra volt, amelyet cilindernek, vagy Doxának nevezünk.

A somogyvári fanyelű bicska is ismert volt, annak az árra 24 fillér volt. Ennek is van története, mert tréfából egy másnak a bugyli bicskáját "kikeréltük". A késnek mindegyik végét kihegyeztük, olyan volt mint a csürök, azzal meg játszani lehetett.

"Bugyli" nevezetű állat is volt. Olyan kis "tökös" alacsony termetű állat. Ezt a nevet is inkább a pásztoemberek adták az állatnak. Így igaz, hogy nekem is volt "Bugyli" nevezetű kutyám, igen szorgalmas volt, ha szeme elé került kis, vagy süldőnyúl, bizony hogy nem tudott meglépni, mert elkapta a frakkját - így mondtuk.

"Bagoly" nevet az állat általában azért kapta, mert a feje hasonlított a bagolyhoz, és éber is volt.

"Bokszos" név indítéka az volt, hogy az állatnak a szőre szép fekete volt, mint a boksz, családi hagyományként kapta a nevét.

"Bogár" azért kapta az állat azt a nevet, mert a szőre szintén fekete volt, mint az általában a bogaraké.

"Bancsa": az állat azért kapta ezt a nevet, mert bancsali volt, a szemének a tengelye el volt fordulva. Mi úgy mondtuk, hogy bancsali, kertbe néző!

"Bagó": az állat azért kapta ezt a nevet, mert gazdája dohányos, pipázó ember volt. A pipában megtermelt bagót a szájába tette. Még ezelőtt 50 éve, gyakori volt, hogy a dohányos emberek egymástól elkérték a bagót, egy-egy porciót, mert annak mondták. Hát innen ered az állatnak is a neve. Volt olyan ember is, aki a dohányt is a szájába vette és azt rágtá, egészségtelen volt. Már akkor én hallottam, hogy rák betegséget okoz a nikotin.

"Bánat" nevet az állat azért kapta, mert a gazdája az állatot bánatosan látta. De az is lehet, hogy a gazdája volt valami miatt bánatos. Egyébként a kutyáknak a szemén nem lehet meglátni, hogy mikor bánatos, ha beteg is, akkor is épp úgy

néz, mint máskor. Csak a magatartása elárulja, hogy nincsen jól az állat. A jószággal bánó ember ezt meglátja...

"Bosnyák": Ezt a nevet az állat azért kapta, mert mint már korábban irtam, bosnyákok jártak át hozzánk, és jöttek-mentek, bolyongtak és ha ilyen nyugtalan volt az állat, kapta a "Bosnyák" nevet.

"Dollár" névadás inkább családi hagyomány, mert amikor a szegény ember ki kényszerült vándorolni Amerikába, és ha hozott haza dollárt, a családfőt elnevezték dollárosnak és sok esetben a kutya is ezt a nevet kapta.

"Dohány": Ezt a nevet is a kutya családi hagyományként viselte, ilyen szóbeszéd volt, van dohány, vagy nincsen?! És az állaton maradt a DOhány név, mert azt kapta a gazdájától.

"Dangó": Ezt a nevet az állat belső és külső tulajdonsága miatt kapta. Szerette megfogni a dangókat, vagy éppen a legyeket, veszélyes is volt, és még most is az állatra. Ezért is kell veszettségen kívül még ez miatt is védőoltásban részesíteni az állatokat.

"Cukor": Az állat azért kapja ezt a nevet, mert szereti a cukrot, de kérdem, hogy melyik kutya nem szereti a cukrot? Az idomárok gyakran adnak cukrot az állatnak.

"Cézár": Ezt a nevet a komondor vagy a bernáthegyi fajta kutyák kapják. Már a név inditéka is mutatja, hogy nem éppen valami alacsony fajcsoportú kutyákról van szó. Nem lebecsülendő a többi csoportban élő fajta sem. Ha esetleg még nem irtam volna, én mindenféle állatot szeretek, még a patkányt is, mert az is hasznos állat, talán még az egér is. Gondoljunk csak arra, hogy a szennyvizcsatornáknak, ha nem lennének patkányok, mennyi baj származna a csövekben lerakódó anyagok miatt.

"Morzsi": Ennél az állatnál, már pont az ellenkezőjét kell leírni, mert olyan kistermetű, hogy tényleg rá illik, hogy "Morzsi". A névadás inditéka az volt, hogy a nagyobb kutyához képest kis morzsa. Kedves a név. Igencsak elterjedt a kutyákat szerető és tartó emberek körében.

"Pajti": Ezt az állatnevet inkább előszeretettel, családi hagyományként adják az emberek az állatnak, itt nem dominál sem a belső, sem a külső tulajdonság, de a szín sem.

"Rex, Lord" kutyák a nevüket inkább szerzett név alapján kapják, talán úgy is mondhatjuk, hogy divatos nevek. A falusi parasztember ilyen nevet nem igen ad az állatnak, inkább az iparosok, kereskedők, gyűjtőnéven a tisztviselők, vagy éppen az értelmiségiek.

"Hop" nevet azért kapja az állat, mert kis termete alkalmassá teszi, hogy könnyedén ide-oda ugráljon. Feltűnően kistermetű állatról van szó. Ugy a gyerek, mint a felnőtt egyaránt tud az állattal játszani. Nem is kimondottan házőrző, hanem szobakutya, nem is igen van kint. Az ilyen kutya sok örömet is tud adni az embernek, mert amikor hazamennek munkáról, fogadja a család minden egyes tagját. Bármelyik állat, ha elpusztul, az ember sajnálja. Én a szó szoros értelmében megsiratom, olyankor rossz kedvem van. Vannak emberek, megkérdezték, hogy miért vagyok rossz hangulatban. Ha elmondtam, volt aki megértette, de láttam olyat is, aki vállaltvont. Erre mondom és irom, hogy nem vagyunk egyformák. Ha kis állatról van is szó, éppen annyi jót meg kell felőlük írni, mint a másiakról. Ugy vélem, hogy egyenlőség van.

"Húsos": A z állat azért kapja ezt a nevet, mert valóban jól néz ki, nem zörög a csontja. Meg azért is kapja, mert kiskorától kezdve szereti a húst és rajta marad, hogy "Húsos".

"Huszár" nevet az állat családi hagyományként kapja, vagy éppen azon a vidéken, faluban, vagy a szomszédokban is ilyen nevet kapnak a kutyák.

"Gömböc": Az állatnak az alakja olyan mint amikor disznóvágás van, és az állatnak a gyomrát megtöltik izletes töltelekkel és bevarrják, megfőzik, amely disznósajt. Mikor közvetlen kiveszik az abaléből, a meleg, zsíros folyadék-ból annak mondják, hogy gömböc.

"Gomboc": Az állat a külső tulajdonsága miatt kapta a nevet. Szinte széle-hossza egy.

"Tisza": Ezt a nevet a nagyobb testű állatok kapják, mint például a kuvasz, vagy éppen a komondor fajták. Hogy miért? Akikkel beszéltem, azt mondták, hogy azért adták a kutyának ezt a nevet, mert olyan fehér, mint a Tisza folyónak a habja.

"Sajó": Ezt is a nagyobb fajta kutyáknak adják. Kutya tekintélyét tiszteli ez a név, de egyben az állat magatartása olyan is, hogy tekintélyt is parancsol, aki meglátja. Nem kell, hogy ugasson, már az is, ha valaki meglátja, tudja, hogy kell viselkednie. Nem lehet "babaroházni" az ilyen természetű állatokkal. Emlékszem, hogy Somogy megyében, de máshol is, a múltban a földesúri kastélyokban a komondor kutyáknak ilyen nevük volt.

"Morgó, Koszos" nevet az olyan kisebb növésű állatok kapják, amely kimondottan házőrző kutya. Tulajdonsága olyan, hogy tudja magát szerettetni, nem is azért kapta a nevét, mert morog. Nem koszos, hanem azért, mert a puszta jelentéte kedves, és szinte becézik ezzel a megszólítással.

"Futár": Amelyik állat ilyen nevet kapott, az pásztorkutya volt. Futott is mint a nyúl. Miért írom, hogy mint a nyúl? Miért írom, hogy mint a nyúl? Azért, mert futott, mint a kengyelfutó. Mint a paripa, de még annál is jobban, mert ha meglátott egy mezei nyulat, bizony hogy olyan akadály nem gördült az állat elé, utolérte, a menekülőt. Zsákmánnyal tért vissza a gazdájához. Nem rejtette el, hanem az eredményt meg is mutatta.

"Vezér, Csendőr és Pandúr" nevet azért kapták a kutyák, mert ezek is deréktestű állatok. Külső és belső tulajdonság egyaránt dominált. Puszta megjelenésük prevenció /megelőzés/. Idegen a házat esetleg csak megközelítheti. Ha a kutya szabadon van, oda bejutni nem lehet. Esetleg segélykiáltás ürügyén, kiszabott salangos nadrággal. A nadrág megigencsak közel van az embernek a csupasz testéhez és könnyen bele is akad a köröm. Jobb távol az ilyen állattól.

"Szundi" Az állat azért kapta ezt a nevet, mert olyan volt a tulajdonsága, hogy többet szundizott mint éber volna. Csak akkor volt biztonságbán a ház, ha esetleg egy másik éber kutya is volt még a háznál. Az állat kedvessége érvényesült.

"Lajta": Ezt a nevet is olyan nagyobb termetű állat kapta, amely a folyónak a nevét kiérdemelte, tekintélyes állati név. Ritkán, de még előfordul. Kezd elterjedni az idegen szavakból átvett kutyanévek divatja. Most ezt nem gyűjtöttem össze, de nem tagadom, hogy nem-e fogom összegyűjteni - idő kérdése!

"Vakarcs": Ezt az állatnevet az olyan kis termetű állat kapta, amelyre tényleg ráillett, hogy vakarcs, mert a kiskutyák között is kicsi volt. Nem csak az a jó állatszerető ember, aki azért tartja az állatot, hogy jelezze azt, ha valaki közeleg a portája felé. Az állatot engedjük be a lakásba. Az állat csak akkor nyugodt, ha tudja, hogy mi hol van. Gondoljunk arra, milyen jó lehet annak az állatnak, amikor esik az eső, fúj a szél, hordja a havat és bent lehet a lakásban. Itt még csak jobban elmélyül az ember és az állat közti kapcsolat.

"Fakó" nevet a kutya azért kapta, mert családi hagyomány volt. Mindenki úgy szólitotta a családban.

"Kázmér" kutyanév igen csak ritka, nagyobb testű kutyák kapják ezt a nevet. Mondhatom, bejártam Somogyot, Tolnát, Baranyát, és több háznál megfordultam. Ezzel a kutya névvel is találkoztam. Szokásom megkérdezni, hogy miért is kapta a nevet az állat. Hát azt a választ kaptam, hogy megszokás, meg aztán azt is mondták, hogy ritka név, és azért is adják az állatnak. Elfogadtam az indoklást, mert valóban így van, még Jóska, Pista, vagy éppen Jancsi nevű kutyával nem találkoztam.

"Kándor": Ezzel a kutyanévvel én már a 40-es évben találkoztam, Somogy megye Baté községében, pontosan a vasútállomáson volt egy kocsmáros és annak a kutyájának volt a neve, hogy "Kántor". Az is nagy testű kutya volt. Azért is emlékszem

vissza, mert annak idején mi, falusi és pusztai legénykék, vasárnap, meg este biciglivel el-elmentünk a közeli falukba, és egy-egy pohár borra vagy sörre betértünk és az udvarban a fal mellé támasztottuk a biciglit. A "Kántor" nevű kutya vigyázott a biciglire.

"Kántor" névnél kell, hogy maradjunk még. Mióta a Kántor kutya nyomoz című regény megjelent, azt az emberek előszeretettel olvasták, sokan a kutyájuknak Kántor nevet adtak. Hát ezt lehet mondani szerzett név, sem szin, sem belső, külső tulajdonság, de nem is családi hagyomány, talán úgy is lehet mondani, hogy divatos kutya névadássá vált.

"Kondor" Ezt a kutyanévet úgy a pásztor, mint a házőrző kutyáknak egyaránt adják az emberek. A Kondor nevet az állatnak a szőre alapján adják.

"Kanász" nevet az olyan kutyák kapták, amelyek pásztorok mellett voltak.

"Kopasz" nevet azért kapta az állat, mert testének valamennyik része tényleg kopasz volt.

"Kaparó" nevet általában házőrző kutyák kapták. A névadás belső tulajdonság alapján volt, mert általában mindegyik élelmes kutya gondol a holnapra, és mert ha nem éhes, az élelmet elássa, kapar a lábával helyet az élelemnek.

"Kányás": Igen csak ritka kutyanév. Megtudtam, hogy miért adják ezt a nevet. Azért kapja a kutya ezt a nevet, mert nem megbízható, nem lehet rábízni a házőrzést. Ezt már hallottam, hogy emberre is mondják, hogy "Kányás", nem szavahihető; van valami a füle mögött...

"Kancsali" Azért kapta ezt a nevet az állat, mert a szemével kancsalian nézett. Ha az állatnak csak egy kis hibája volt, azt még jobban szerették.

"Vámos": E kutyanévvel is találkoztam, családi hagyományként is, kapják a kutyák ezt a nevet. De azért itt-ott megkérdeztem, hogy miért kapta a nevet. Volt, aki azt mondta, hogy azért kapta a nevet, mert amikor kiskutya volt, meg-megvámolta a baromfióiban a tojást, rossz tulajdonság alapján kapta tehát a nevét.

"Vásott" nevet azért kapta az állat, mert elmaradt a fejlődéssel.

"Foltos" nevet általában azért kapták a kutyák, mert minden egészséges állat tavasszal kezdett vedleni, és olyankor bizony hogy foltos az állat. És így rajtuk maradt, hogy foltos.

"Kabát": Ezt a nevet az állat családi hagyományként kapja.

"Gombos" nevet is az állat családi hagyomány alapján kapja.

"Gamásli" nevet leginkább a pásztorkutyák kapták, igencsak elterjedt volt Somogy megyében, Baranyában és Tolnában is.

"Bakancs" kutyanévvel is találkoztam, ugyancsak a pásztoroknál, meg is kérdeztem az 50-es években, pontosan Baranya megyében, a csonkamindszenti kanásztól, hogy miért kapta ezt a nevet az állat. "Hát kérem, csak úgy megszokásból, mert a háznál ilyen a legtöbb lábbeli itt nálunk."

"Legény" nevet olyan kutyáknál hallottam, amelyeket sportcélból használnak, mint például a vadászok.

"Hamvas" nevet az állat a szine miatt kapta.

"Posztó": Ezt a nevet az állat megszokott családi hagyományként kapta.

"Patkó" kutyanévvel is találkoztam, a pásztoroknál. Somogy és Baranya megyékben.

"Csavargó" kutyanévet előszeretettel adják az emberek, úgy a házőrző, mint a pásztorkutyáknak. El szeret csavarogni az állat, azért kapta a nevet.

"Náthás": Ezt a nevet előszeretettel kapta az állat, mert még mikor kicsi volt, kedves tudott lenni mindenkihez.

"Kopány" kutyanévvel is találkoztam már, habár igen csak ritkán. Családi hagyományként kapja az állat.

"Káplár" nevet az állat családi hagyományként kapja.

"Fillér": nevet a kutya kis termete miatt kapja, házőrzőkutyáknál használják a nevet.

"Tallér" nevet a kutyák a régi világban használt pénzre való emlékezés miatt kapják. Ilyen nevű kutyánk nekünk is volt, még ezelőtt négy éve is.

"Füles": Általában azért kapják ezt a nevet, mert jó hallásuk van a kutyáknak. Hozzáteszem, hogy míg fiatal az állat, mert amikor már kezd idősödni, sajnos a hallásuk megromlik és a látásuk is. Igen sok kutya meg is vakul. Többször hallottam, hogy mondták az idősebb emberek, hogy nem szabad, hogy az állatot állandóan kötve tartsák, szabadon is kell, hogy legyen. Főleg akkor, amikor tüzel, a faj fenntartása a természet törvénye.

"Torkos": A gyűjtésem során felfigyeltem arra, hogy majdnem minden egyes állatcsoportnál meg lehet találni a "Torkos" nevet. Ezt így mondják, hogy szeme kívánja, de a gyomra már nem veszi be.

"Inas" nevet az olyan pásztorkutya kapta, amely állandóan a gazdája mellett volt. Szolga-természetű állat kapta ezt a nevet.

"Tapsi": Általában a vadászkutyák kapnak ilyen neveket, valóban nagy tapsi füle van az állatnak.

"Turcsi" nevet az állatnak a turcsi orra miatt adják.

"Fagyos": Ezt a nevet az állat azért kapja, mert olyan a tulajdonsága, hogy dideregve fázik, erre mondom, hogy az állat is fázik, éppúgy, mint az ember.

"Tappancs": Az állat azért kapta ezt a nevet, mert jó nagy lábai voltak.

"Többsincs": Kistermetű állatnak adnak ilyen nevet, mert gondolják, hogy több nincsen belőle. Kedves állati név. Már a megszólítása is állatszeretetre vall.

"Csimpász": Az állat belső és külső tulajdonsága miatt kapja ezt a nevet, mert szeret ide-oda ugrálni, mint a csimpánzmajmok.

"Korpusz" nevet nagytestű kutyák kapják, valamikor az uraknál volt ilyen nevezetű kutya. Ezt onnan tudom, mert amikor cseléd voltam a kastélyokban volt ilyen nevű állat. Latin eredetű szó, bizonyítékot jelent.

"Kapitány": Ezt a nevet is komondor, vagy kuvasz fajta kutyák kapják. Az állatnak a külső tulajdonsága dominál.

"Szamos" nevet szintén nagyobb testű kutyák kapják. Több bernáthegyi fajta kutyának is van ilyen neve. Komoly kutya, nevezetes, ismert folyó neve. Csendes az állat, mint a Szamos folyó.

"Gyökér" nevet a kutya családi hagyományként kapja.

"Pamacs": Ezt a nevet az állat azért kapja, mert kis termete van és ha az ember látja, pamacsra emlékeztet.

"Csutak" nevet is adják a kutyáknak. Ugy a házőrzőknek, mint a pásztorkutyáknak, olyan természete van az állatnak, hogy szeret a gazdája mellett lenni, általában amelyik állat ezt a nevet kapja, az is kishívésű.

"Gyopár": Az állat családi hagyományként kapja ezt a nevet.

"Füstös": Az állat a szőre miatt kapja ezt a nevet, mert füstszínű.

"Mokány": Az állat azért kapja ezt a nevet, mert a ^amgatartása kemény, kokányos, talpra esett, még talán azt is lehet mondani, hogy okos is, mert a kutyák között is van, amelyik sokkal okosabb mint a másik, mint például a német juhászkutya is okosabb, mint például a puli.

"Patkány": Kistermetű kutyának adják ezt a nevet. Ügyes, mozgékony, valóban patkányirtásra is alkalmas. Ez különösen falukban igen elterjedt név. Többcigány családban is hallottam ezt a nevet. Még azt is, hogy "Csülök".

"Csontos": A kutyák szeretik a csontot rágni, ha több van belüle, azt el is ássák. Amelyik már kiskorában is játszik a csonttal, ezt a nevet kapja.

"Tikász": Azért kapja a kutya ezt a nevet, mert összeszedi a tojást az ólban. Még a múlt rendszerben faluról, falura kocsival és gyalog jártak az emberek, akik baromfit és a tojást szedték össze, és azokat nevezték el tikásznak. Hát a kutya is ezt a nevet kapta.

"Nyafka": A kutya ezt a nevet azért kapta, mert amikor még kiskutya volt, nyaflizott, és rajta maradt.

"Vércse": Az állat azért kapta ezt a nevet, mert mást nem akart megenni, mint csak a húst.

"Csalány" nevet az állat azért kapta, mert szeretett csipkelődni, ha megfogták, éppúgy, mint a csalány. Ezt a kutya-nevet inkább a pásztorkutyák kapták.

"Vagány" : A kutyának a bátorsága miatt lett ez a neve, mert még a lőfegyvertől sem félt, habár legtöbb kutya a lőfegyvert ha látja, attól igyekszik menekülni, kivételt képez a vadász-, vagy a nyomüldözőkutya, melyet a rendőrségen és a határőrségen tartanak.

"Nyakas": Azért kapta ezt a nevet a kutya, mert meg-megnyakasodott, nem szívesen teljesítette, amit a gazdája mondott, inkább a pásztorkutyáknál találkoztam ezzel a névvel.

"Csótány": A kutya színe miatt kapta ezt a nevet, mert szép fekete fényes volt a szőre, mint a csótányoké.

"Maszat" nevet a kutya családi hagyományként kapta, szinte úgy szeretik becézni.

"Percás": Ezt a kutyanévet igencsak ritkán hallottam. Azért kapta az állat ezt a nevet, mert válogatott az ételben és rámondták, hogy "Percás" és rajta is maradt.

"Pötyi": Kistermetű kutyák kapják ezt a nevet. Ez is inkább családi hagyomány.

"Csöpi": Feltűnően alacsony termetű állat kapja ezt a nevet. Ez is inkább családi hagyomány.

"Csucsu" kutyanévet a törzskönyves kutyák kapják, az apja és az anyja nevének első kezdőbetűje szerint.

"Pajtás": Az ilyen kutyanévet szintén családi hagyományként kapja az állat. A pajtás szó, embereknél is sok esetben, amikor beszélnek használják a pajtás szót, például: "Jó pajtás, szót lehet vele érteni, megosztja az emberrel a utolsó falatját is."

"Pénzes": Ezt a nevet a kutya családi hagyományként kapja.

"Szipka" Azért kapta az állat ezt a nevet, mert termete feltűnően vékony. Dohányos embereknél valamikor a cigaretta rágyújtásnál nem hiányozhatott a szipka, most is használják a dohány osok.

"Zsellér": Ezt a kutyanévet falukon, a parasztek igen elterjedten adták a kutyájuknak. A saját sorsukat látták az állatban és a nevet is az állaton keresztül átélték a sorsukra.

"Paraszt" kutyanévet is adták az emberek a kutyáknak. Ugy a pásztor, mint a házőrzőkutyáknak. Olyan 15-16 éves voltam, kérdeztem egyik alkalommal Somogy megye Inámpusztán Talpas Mihály cselédkanásztól, hogy mért nevezte el a kutyáját parasztnak. Ezt válaszolta: "A kutya is olyan szolgálalekü, mint a parasztember. Meg a jól nevelt pásztorokutya a szegény embert nem ugatja meg, de az urakat bizony, hogy megugatja."

"Samu": Igencsak ritka név. Ugy az embernél, mint az állatoknál. Kuvaszok és komondorok kapják ezt a nevet. Családi hagyomány.

"Pengő": Ezt a nevet családi hagyományként kapja az állat, már megszokták azt a nevet. De tudok olyan állattartót, aki a második kutyájának ugyanezt a nevet már nem adta.

"Szóga" nevet az állat szintén családi hagyományként kapja.

"Vicsori": Azért kapja a kutya ezt a nevet, mert igencsak szeret vicsorogni. Az állat támadás helyett viselkedik így, bátortalan kutya, így fogadja az idegent, Nem kell attól tartani, hogy valakit is megharapjon. Ismeri a gazdája, mondja is rá, hogy ne féljen, nem harap, csak azt, amit adok neki!
/Tréfás megjegyzés/

"Papucs": Ilyen nevű állattal is már találkoztam. Megtudtam, hogy azért kapta a nevét, mert amikor még kölyökkutya volt, összeszedte a papucsokat, azzal játszott. Legtöbb kutya kiskorában a gazdájának a viselt lábbelijét összeszedi, el is rágja. Már idősebb korban a kutya ezt nem csinálja.

"Kamasz": Ezt a nevet him kutya kapja. Olyan a belső és a külső tulajdonsága, hogy el szeret csavarogni, mint általában életrevaló kamaszkorú legénykéek. Így igaz, hogy a magyar ember ha állatainak nevet adott, összehasonlítást igyekezett keresni, az ember és az állat között.

"Fátyol": Ilyen nevet is adnak az emberek a kutyájuknak. Megtudtam, hogy általában azért kapják ezt a nevet, mert szomorú dolog történt. Meghalt valaki a családban és olyankor mondják, hogy fátyol borult az életükre. Szinte a kutya emléknevet kap. Ez is azt bizonyítja, hogy a magyar ember állatszeretete milyen mélyen gyökerezik.

"Vizsla": Ezt a nevet kimondottan simaszörű, vadászkutyák kapják.

"Patron": Ezt a nevet inkább az állami tulajdonban lévő állatok kapják, mint például a bűnüldöző szerveknél, a nyomozókutyák. Onnan ered a név, hogy gyorsabban az állat, mint a patron a tűzben.

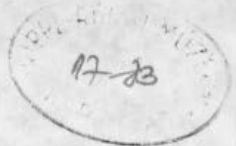
"Szimat": Ezt a nevet is a nyomüldöző kutyák kapják. Ilyen indítóvezényszavat használnak. "Csibész, keresd! Lábhoz! Fújj! Nem szabad! Rossz ember, fogd meg! Ha jól cselekedett az állat, ezt mondják neki: Okos vagy! ...

"Levente" nevet is adnak a kutyáknak. Inkább olyan állatok kapnak ilyen nevet, amelyek azért vannak tartva, hogy azzal sétáljanak. Sétáló, városi kutyanévek. Múltban volt levente intézmény, 12 éttől 21 éves korig, míg katonai szolgálatra nem kellett bevonulni, egy héten egyszer kellett menni gyakorlatra, vasárnap meg szent misére, négyes sorban mint a katonáknak.

"Teréz" Ilyen nevet is adtak az emberek a kutyáknak. Például Baranya megyében is találkoztam ilyen kutyanévvel, Sásdon. Megkérdeztem, hogy honnan vették ezt a nevet. Megtudtam, hogy a háznak a bejárati helyiségét, az előteret nevezték "teráznak". Valószínű, hogy azért is adták a kutyának ezt a nevet, mert általában aházőrzőkutya kint van az előtérben. Ilyen a gyűjtés, hogy sok minden napvilágra kerül, melyet az ember nem hallott, nem tud.

"Lafaty": Ezt a nevet a kutya azért kapja, mert amikor eszik, akkor úgy lafatyolja az élelmet. Ez természetes a kutyáknál, mindegyik így eszik.

"Hentergő": Ezt a nevet az állat külső és belső tulajdonsága alapján kapta. Általában, ha a kutyának jó kedve van és az idő is jó, szeret henteregni, főleg akkor, amikor a gazdája látja.

54.

A gyűjtésem során közvetlen a környezetünkben tapasztaltam nap mint nap velünk vannak a macskák, közvetlenségüket nem is tudnánk mellőzni. Amerre csak lépünk a lakásban, vagy éppen a ház körül, ott vannak velünk. Így igaz, hogy parasztházat a múltban, de még most sem lehet elképzelni, hogy ne legyen macska. De ez nem csak a paraszti életben van így, hanem az országban élő emberek szívesen tartanak macskákat. Csak gondoljunk arra, hogy milyen szépen, aranyosan tudnak sirni, kérni élelmet. Ha kezünkbe vesszük őket, mindjárt bárátságosan dörgölődnek, úgy is mondjuk, hogy mizsikálnak, már azt is hallottam, hogy "de kellemesen tud a cica dörmögni!" Vannak emberek, akik macska nélkül nem is tudnák elképzelni a napi életvitelüket.

Gyerekkorunkban már megmutatkozik, hogy ki szereti a házi állatokat. Volt időm azt is megfigyelni az életben, hogy aki az állatokat szereti az nem rossz ember, sőt a kiegyensúlyozott becsületesebb emberekhez tartoznak. Meg merem azt is fogalmazni, hogy aki szívből szereti az állatokat, az embert nem tud ölni, de még talán tettleg sem bántalmazni, ha őt közvetlen nem éri támadás. A jogos védelem az mindig is elfogadható volt, ősidők óta. Majd a római joggal már törvénybe is foglalták a jogos védelmet.

A fiatal éveimet falun töltöttem, utána városba kerültem, de a munkaköröm olyan volt, hogy mindig kint jártam az emberek között, úgy a falvakban, mint a városban egyaránt. Mindig, de még most is igen szeretem az állatokat és ahol macskát látok, azt megkérdem, hogy mi a neve, miért kapta a nevét. Igen eltérőek a névadásnak az indítékjai, legtöbbször csak azt mondták, hogy véletlen, vagy éppen az jutott akkor az eszükbe és adták a nevet az állatnak.

A macskáknál is a szín, a belső és a külső tulajdonságok, vagy éppen családi hagyomány alkalmazását lehet megtalálni.

Nem tudom szó nélkül hagyni, ami nap mint nap történik az országutakon. Felelőtlenül a macskákat halálra gázolják, sok esetben el lehetne kerülni, hogy meghaljanak. Én is vezetek gépkocsit, sőt már közel 30 éve, többször is kerültem olyan helyzetbe, hogy a gépkocsi elé került az állat, de még egy alkalommal sem gázoltam el. Mindig kell, hogy legyen arra mód, hogy mentjük meg az állatnak az életét. Az állat nem ismeri fel úgy a veszélyt, mint az ember. Azt is megfigyeltem, hogy amikor közeledünk a gépkocsival az állathoz, kint áll az útpadkán, de amikor irányába érkezünk, pont akkor fut át az úttesten. Szerintem a félelem is közrejátszik az állatnál.

Nem tudom, hogy miért van, ha az ember illetékes helyen is felveti ezt az emberi rossz tulajdonságot, azt a választ kapja, hogy más fontosabb mondanivalóm nincsen?! Kérdem, hogy hol van itt az állatszeretet? Igazuk van a gyerekeknek, hogy csúnyák, rosszak a bácsik, mert halálra gázolják a cicákat! ...

Ezért emelek szót, itt, mert tudom, hogy olyan embereknek a kezébe kerül az irásom, akik az állatokat is szeretik, és tudnak ez ellen hathatósabb intézkedést folyamatba tenni.

Most pedig rátérek az oroszán családjába tartozó macskáknak a névleírására.

Nőstény macskanevek:

Babuska, Böske, Bébi, Göcsöre, Cili, Cirmos, Csonka, Csótány, Húsos, Hamvas, Torkos, Fagyos, Tejes, Dörmögő, Kenyeres, Dagasztós, Töpörtyü, Csökött, Fehér, Kormos, Maszat, Cérna, Panni, Csafka, Julcsa, Jolán, Kujtorgó, Szuszi, Koszos, Mókus, Nusi, Kati, Vásott, Percás, Kötény, Mácsik.

Him macskanevek:

Jóval nagyobb számuk van, a him macskaneveknek, mint a nőstényekének:

Bugyor, Bajsz, Cérna, Csorka, Csótány, Dénes, Dávid, Géza, Ferkó, Fecó, Húsos, Koszos, Kanász, Dudás, Maszat, Legény, Kasznár, Csósz, Káplár, Sanyi, Mácsik, Puskás, Pocok, Lakat, Kandúr, Sámson, Kakukk, Kulacs, Kukac, Pompos, Vakarcs, Vadas, Vadász, Piri, Pirinyó, Csuri, Tüsér, Sutyor, Vendel, Tállos, Hajcsár, Rántás, Kuksi, Csurkás, Öcsi, Pityu, Nyuszi, Dollár, Hangyás, Süveg, Sánta, Pasi, Pajti, Vadrác.

Nőstény anyanyulak nevei:

Örzse, Bözsi, Kati, Jolán, Jutka, Aranka, Monika, Mari, Boris, Cukor, Cili, Gyapjas, Makrancos, Fehér, Szürke, Hamvas, Fekete, Vörös, Cifra, Tapsi

Him nagy nyúl nevei:

Miska, Ferkó, Boxos, Gyurka, Botos, Pandúr, Csendőr, Káplán, Tappancs.

Baromfinevek:

Ugy a múltban, mint a jelenben is baromfinévvel igen csak kevéssel lehet találkozni, részben azért, mert sem belső, sem külső tulajdonságuk nemigen van, szin meg olyan sok van egy-egy baromfi társaságban, hogy szinte képtelen volna azt megkülönböztetni. Így csak marad a feltűnően jellegzetes állapot, amelyik kap nevet. A tyúkoknál ilyenek fordulnak elő: Kopasz, Búbos, Kontyos, Sánta, Fehér, Vörös, Kendermagos, Fekete.

Kakasnevek:

Gyurka, Csendőr, Pandúr, Tikász, Monyász, Káplár, Vagány, Bátor, Sanyi. Ezeket a neveket régi hagyomány szerint adják a kakasnak.

Kalitkás madarak

Ismert: a papagáj, cinke, a nevük igen csak alacsony számú: Kati, Panni, Mari, Jucsi, Pucsi, Sári, Ezeket a neveket ki-ki a maga tetszése szerint adja az állatnak.

A hímek csoportjában: ilyen neveket lehet találni: Pityu, Feri, Sanyi Csipogó.

A Babuska, Bözske, Bébi macskaneveket nem is hagyomány szerint nevezték el, hanem csak úgy véletlen, amely éppen szimpatikusabb volt a családban.

"Csótány" nevet az állat már a fekete színe miatt kapta.

"Csuri" nevet a macska azért kapta, mert szeretett vadászni, a verebekre, Somogy és Baranya megyében több helyen is még most is a verebeket csurinak is nevezik. Hát aztán így azt a macskát, mely szeretett csurikat fogni - elnevezték "Csurri"-nak.

"Csonka" nevet azért kapta az állat, mert csonka volt a füle.

"Csuti": nevet az állat családi hagyományként kapta.

"Húsos" nevet a macska azért kapta, mert inkább a húst ette meg, mint a tejet.

"Torkos": A legtöbb macska torkos, ha éhes, bizony, hogy még az asztalra is felugrik, és amit ott talál, abba belekóstol.

"Fagyos": Ezt a nevet azért kapja az állat, mert csak a melegre bújik.

"Cili" és "Cirmos" nevet azért kapják az állatok, mert családi hagyomány.

"Tejes" nevet az állat azért kapta, mert valóban szerette a tejet.

"Dörmögő": A macskának a vele született tulajdonsága, hogy ha az ember megfogja és simogatja, mindjárt kezd dörömbölni, van aki azt mondja, hogy milyen kedvesen muzsikál ez a macska.

"Kenyeres" nevet az állat azért kapta, mert igencsak szerette a kenyeret. Ritka, hogy a macska a kenyeret szeresse, de hát vannak kivételek. Valószínű, hogy a családban nem igen

került hús az asztalra, és a szegény állat is azt ette, amit az emberek.

"Dagasztós": Nem tudtam, hogy miért kapta az állat ezt a nevet. Megkérdeztem. És megtudtam, hogy azért kapta, mert ha jó kedve volt, tárgyakat kaparta, de úgy ám, mintha csak a sarat dagasztotta volna.

"Töpörtyü" Ezt a nevet azért kapta az állat, mert a szó szoros értelmében kicsi volt, mint a töpörtyü.

"Csökött" Mivel nem úgy fejlődött, mint általában a macskák, kicsi volt és kapta a nevet, hogy "Csökött". Olyat is hallottam, amikor azt mondták, hogy azért olyan csökött, mert szita alatt tartották, ne hogy idegen macsak elvigye. Ezt tréfának szánták.

"Fehér" és "Kormos" nevet az állatok azért kapták, mert a szőrük színe fehér és fekete.

"Maszat": Családi hagyomány. Valóságban nem volt maszatos, vagy piszkos az állat. A családnak minden egyes tagjának ez a név tetszett, és így szólították.

"Cérna" nevet az állat azért kapta, mert amikor még kismacskavolt, szeretett játszani a cérnával, és rajtamaradt, hogy cérna.

"Panni" nevet a macska családi hagyományként kapott.

"Csafka" - ezt a macskanevet igencsak ritkán lehet hallani, cigány családoknál hallottam, de több helyen is Pécsen, a Pipacs utcai cigánytelepen. Meg is kérdeztem, hogy miért? Azt a választ kaptam, hogy volt egy leány, akit úgy csúfolták, hogy Csafka, annak több macskája volt, sőt gyűjtötték is a macskákat és az Orvostudományi Egyetem kutatóintézeti részlegének adták el, kísérletezés céljára. Nem igen válogattak a névben, ha valakinek volt macskája, csak úgy szólították, hogy Csafka. Megszokásuk volt.

"Julcsa és Jolán" neveket a macskáknál családi hagyományra lehet visszavezetni. Legtöbbször úgy van, hogy valaki az állatnak többször mondja ugyanazt a nevet, és rajta is marad.

"Kujtorgó": Ezt a nevet az állat már azért kapta, mert el szeretett csavarogni, nem maradt meg otthon. És kapta a "Kujtorgó" nevet.

"Szuszi" nevet azért kapta az állat, mert amikor dédelgették, és mint kismacska szuszogott, rajta is maradt, hogy Szuszi.

"Koszós" - az állatszeretet miatt kapta ezt a nevet. Az tetszett a családnak, a valóság azonban az, hogy tiszta állat volt.

"Mókus": Ez is családi hagyomány volt, hogy így szólitották az állatot.

"Nusi": Megkérdeztem, hogy miért kapta ezt a nevet az állat. Azt a választ kaptam, hogy önekik a Nusi név tetszik, és az állatot ezért nevezték el így.

"Kati" nevet is a macska azért kapott, mert a családban kedvelt név volt.

"Vásott": Azért kapta az állat ezt a nevet, mert lassan fejlődött, olyan volt, mint a vásott gyerek, vagy az elhasznált tárgy, például a kaszakó.

"Percás": Ezt a macskanevet többhelyen is hallottam, pontosan Somogy és Baranya megyében, pl. Fonó faluban, Sásdon, de Pécssett is. Mondják is olyan percás, hogy csak fitymálja az ételt.

"Kötény": A macskával lehet játszani, főleg amikor még fiatal. Öreg macska már nem szeret játszani és ezért van, hogy már például hónapokig nem megy haza. Oka lehet, hogy beteg az állat, és amikor már úgy érzi, hogy nem sok van vissza neki, bújdosik, nem megy haza, ezért van, hogy a legtöbb macska ismeretlen helyen pusztul el. "Kötény" név tulajdonképpen onnan származik, hogy a gyerekek kis kötényt kötöttek a macskára és rajta maradt, hogy "Kötény".

"Mácsik" nevet azért kapta a macska, mert szerette a kifőtt tésztát. Somogy megyében a kifőtt tésztát igencsak sokhelyen mácsiknak is mondták, még az előtt 20 éve is, főleg az idősebb emberek.

"Bugyor", "Bajsz", "Cérna" neveket a macskák leginkább családi hagyomány alapján kapják.

"Csonka": Az állat itt is azért kapta ezt a nevet, mert a füle megcsonkult.

"Csótány" nevet azért kapta az állat, mert a szőrének fekete színe volt, vagy van, mert ezt a nevet igencsak gyakran lehet hallani.

"Dénes", "Dávid", "Géza", "Ferkó", "Fecó" neveket az állatok csak úgy kedvelt, szimpatikus nevek alapján kaptak.

Nekünk is volt egy him macskánk, a szőre szürke volt, de azt a nevet kapta a fiamtól, hogy "Géza". Kérdeztük, hogy miért pont Géza? "Hát azért, mert olyan Géza-formája van!" - mondotta a fiam. Rajta is maradt, hogy Géza.

A "Fecó" a "Ferkó" név becézve.

"Kanász" nevet az állat azért kapott, mert amikor kismacska volt, elkanászkodott, elcsavargott otthonról. Mert, aki nem rendesen viselkedik, arra mi falusiak a múltban mindig rá mondtuk, hogy elkanászkodott.

"Dudás" nevet az állat szintén csak úgy véletlenül kapta, ~~mett~~ kérdeztem és azt a választ kaptam, ~~hogy~~ éppen az jutott eszünkbe, és rámondták és az is maradt az állaton.

"Legény" - azért kapja az állat ezt a nevet, mert már kiskorában bátor, elcsavarog, nagylegény, udvarok ~~is~~ a faj fenntartása érdekében.

"Kasznár": Ezt a nevet a falusi zsellérek adták a macskáknak, mert a pusztákon volt kasznár, hát csak úgy ráfogták, hogy olyan mint a kasznár, talán azért, hogy erőszakos volt az állat, mert a kasznárok igencsak furcsán bántak a cselédekkel.

"Csósz": Azért kapta az állat ezt a nevet, mert jó egerésző volt, járta a mezőt, mint a pusztai csósz, vagy mint a falusi.

"Káplár": Ezt a nevet a macska családi hagyományként kapta. Más állatcsoportnál is lehet ezt a nevet találni.

"Sanyi" nevet az állat szintén megszokásból családi hagyományként kapja.

"Puskás" - Kérdeztem, hogy miért kapta ezt a nevet. Azt a választ kaptam, hogy pont az volt szimpatikus, mindenki úgy szólította a családban.

"Pocok" nevet az állat azért kapta, mert ha talált pockot azzal szinte órákig eljátszott, nem ette meg, mint például az egeret vagy éppen a verebet.

"Lakat" nevet az állat csak úgy véletlen kapta az embertől. Kérdeztem, hogy miért? Azt a választ kaptam, hogy éppen azt mondták először és rajta maradt.

"Kandur" macskanév igen csak el van terjedve sokfelé. Mivel him és mondják, hogy Kandur, sokszor emberre is mondják, hogy nagy kandúr! Ha el-elcsavarog a menyecskéknél.

"Kakukk" nevet azért kapja általában a macska, mert szeret egyedül lenni, és inkább a szabadban, mint a lakásban, tartózkodik.

"Kulacs": Családi megszokásból adják az állatnak ezt a nevet. Megszokott szó a kulacs. Most már igencsak ritkán fordul elő az ilyen állatnév.

"Pompos": Megtudtam, hogy az állat azért kapta ezt a nevet, mert amikor kiszedték a kemencéből a pompost, valahova letették, hogy hüljön és a hideg időben odafeküdt az állat a pompos mellé és elnevezték erre a névre, hogy "Pompos." Valamivel kisebb volt a többi kenyéرنél, azt ettük meg előbb.

"Vakarcs" nevet az olyan kis növésű állat kapta, amely elmarad a fejlődéssel.

"Vadas" - azért kapta az állat ezt a nevet, mert olyan magatartást tanusított, mintha csak kint, a szabadban nőtt volna fel, nem emberek között.

"Vadász": Azért kapják az állatok ezt a nevet, mert szeretnek egérre vadászni.

"Piri" és "Pirinyó": Ezt a nevet az állat szintén azért kapta, mert a családban a név igencsak kedvelt.

"Csuri" nevet itt is azért kapja az állat, mert szeret verebészni, igencsak sok helyen a verebeknek azt mondják, hogy csurik! Ez a szólás, is kezd már feledésbe maradni, ritkán hallani.

"Sutyor": Az olyan állat kapta ezt a nevet, amely olyan alattomosan figyel, lesi az alkalmat, tehát csendesen egy helyben sutyorog, mint a fazékban a hurka.

"Vendel" és "Táltos" neveket az állat szintén családi megszokásból, hagyomány alapján kapta.

"Hajcsár": Az állat szerette hajtani az egereket, s ezért kapta ezt a nevet.

"Rántás" és "Kuksi" nevű macskák is vannak. Kérdeztem, hogy miért pont ezt a nevet kapták. Vállalt vontak és mondták, hogy ez a név volt szimpatikus. Nem indokolták, hogy miért, nem is tudták megmondani.

"Csurkás": Ezt a nevet is csak megszokásból adják az állatnak.

"Öcsi" nevet a macska is kap. Itt már van mit írni, mert megkérdeztem egy-két helyen, hogy miért kapta az állat ezt a nevet. Azt a választ kaptam, hogy nincsen a családban fiúgyermek. Elfogadtam, van is benne logika. Mert a leánygyerekek öcsőt szerettek volna.

"Pityu": Igen csak ritka név a macskacsoportnál. De úgy látszik, nincsen még határ, ilyen nevet is adnak, csak úgy névszeretetből.

"Nyuszi": Érdekes, hogy macskának nyuszi nevet adnak. Kérdeztem, hogy miért, hát olyan aranyos tud lenni, és szép, mintha csak nyúl volna. Az ilyen névadás arra vall, hogy szeretik a nyulát is az emberek. Ha macskát látnak, a nyúlra gondolnak!

"Dollár": Ezt a nevet általában családi hagyományként kapja az állat.

"Hangyás": Kicsit sértő, de hát az állat nem tudja, hogy mit jelent. Azért kapta, mert nem egészen van rendben az állat, nem okos, butácska, többet kellene ilyen állattal foglalkozni. Sajnos, mindjárt rásütik, hogy hangyás, lerakódás van a fejében ...

"Pasi" nevet csak úgy minden előzetes indok nélkül kapja az állat.

"Pajti": Ezt a nevet már amelyik macska kapja, az igencsak beopta magát a gazdájának a szívébe, mert pajtinak nevezte el.

"Vadrác": Ezt a nevet azért kapta az állat, mert amikor kismacskaként került a családhoz, vad volt és vadrácnak nevezték el, olyan volt a belső tulajdonsága, hogy bi-

zony nem hagyta magát csak úgy simogatni, mint egyéb körülmények között a szelid jószág.

Anyanyulak

"Örzse," "Bözsi", "Kati", "Jolán", "Jutka", "Aranka", "Monika", "Mari", "Boris", "Cukor", "Cili" nevet az állatok minden előszeretet és családi hagyomány jeleként kapják. Az egyéni gazdálkodásban ezt még meg lehet tenni, hogy 15-20 anyanyúlnek lehet adni nevet, de ahol már több száz van, igencsak sok nevet kellene adni. Ahol sok van, ott fajták szerint és egytől a szükséges számig írják fel.

"Gyapjas", "Fehér", "Szürke", "Hamvas", "Fekete", "Vörös", "Cifra" nevet az állatok a színük miatt kapják.

"Makrancos" nevet az állat azért kapta, mert ideges, ha csak az óljába nyúlnak, már kapkod, karmol, nem jó anyanyúlnak való. Így igaz, hogy az ilyen nyúl nem sokáig fogyaszthatja a gazdájának a takarmányát, leadásra kerül.

Himnyúl-nevek:

"Miska" nevet legtöbb nyúl kap. Szinte a nyúltartóknak 90%-a a teremtés koronáját "Miskának" nevezi el. Ez már igen csak hagyomány az országban, mert úgy Somogy, mint Tolna, vagy Baranya megyében tapasztaltam ezt.

"Ferkó": Ahol kettő vagy több him nyúl van, ott ilyen nevet is adnak a nyúlnak. Inkább családi hagyomány.

"Bokros": Ezt a nevet az állat azért kapja, mert szép fekete a szőre.

"Nyurga" nevet az állat meg azért kapja, mert olyan hosszú dereka van, mint a menyétnek, és mert ragadozó, baromfiak ellensége, állatok vérét szívja ki! ...

"Botos": Kérdeztem, hogy miért kapta az állat ezt a nevet? Azt a választ kaptam, hogy szeret "bakozni", nem lusta, aktív, ha jó kedvébe van, 6 óránként párosodik.

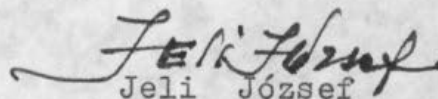

"Pandur": Ezt a nevet meg azért kapja az állat, mert amikor a nőtényhez kerül erőszakos, mint valamikor a pandúrok voltak.

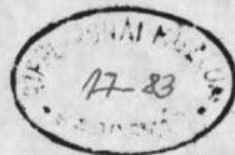
"Csendőr" és "Káplár" nevet a nyulak szintén azért kapják, mert párosításkor erőszakosak. Ha az állat nem hajt rá, akkor nincsen párosodás.

"Tappancs": Ezzel a névvel is igen csak gyakran találkozni. A névadásnak az indítéka az, hogy a nyúl, amikor nőtény-nyúllal van, nagyokat toppant, s így jogos és rá is illik ez a név, hogy Tappancs.

Ezek az állatnevek, melyeket itt leírtam, igen hosszú időre nyúlnak vissza. Ugy az egyéni paraszti, mint a nagyüzemi gazdálkodásban léteztek, és még most is. Ezt azért tudtam így leírni, mert gyerekkoromban jószággal bábó ember voltam. Én magam is adtam állatoknak nevet. A gyűjtésemkor megkérdeztem, hogy miért is kapta az állat a nevét.

Jeli József

Pécs

B i r á l a t

Jeli József: Állatnevek leírásai /Somogy m./
c. dolgozatához

A szerző 52 oldalon és 5 fényképpel illusztrált, szöveges magyarázattal kiegészített lapon foglalkozik az egyéni paraszti, ill. a nagyüzemi gazdálkodásban is divó névadási szokásokkal-állatok neveivel - Somogy megyében, pontosabban Inám-pusztán.

Örvendetes az a tény, hogy a szerző e munkájával nem kis mértékben gazdagítja az állatok névadási szokásaira vonatkozó ismereteinket. Ő maga is, mint ahogy arra hivatkozik dolgozatában, -1937-40-ben Inám-pusztán uradalmi cseléd volt, így alkalma volt közvetlen megfigyelni a névadási szokásokat, a hagyomány továbbélésére ill. divatos állatnevek felbukkanására utalva pedig a névadási hagyományok változását is igyekezett megragadni. Az anyag részben a szerző visszaemlékezésére, ill. néhány adatközlő ismeretanyagára támaszkodik. / Szükséges lenne az adatközlők nevén kívül koruk, vallásuk, lakhelyük feltüntetése is/.

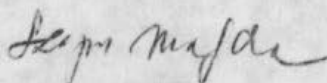
A pályamunka a következőképp csoportosítja az állatnevek leírását: lónevek, csődörnevek, üszőnevek, tehénnevek, tinó, ökör nevei, anyadisznók nevei, kanok, kutyák nevei és befejezésként a "Természet védelmében" emel szót.

A szerző jó érzékkel nyúl a témához, munkája forrásértékű. Értékes megfigyelései a névadási szokások két nagyobb csoportját emeli ki - általában a külső ismertetőjegyek alapján, ritkábban egyéb tulajdonságok alapján történik a névadás. Tul e hagyományon egyéb adatok is szerepelnek munkájában, mint pl. a lónevekkel kapcsolatos időjósítás, a szilaj ló megfékezése, találós kérdések, gyerekjátékok, szólás-mondás; sajnos szórványosan, utalásszerűen és nem egy rendezői elv alapján. Hasonlóan említi az üszőnevek alapján címszó alatt a szopásgátelőket, a gazdacseré-névcseré gyakorlatát. Találunk munkájában szokásanyagot, hiedelemanyagot, mintegy mellékesen ír a béresekről, azok rangsorolásáról, feladatköréről. Rámutat a kihálóban lévő és a divatos állatnevekre, fellép az állatok védel-

mében, hangsúlyozza az ember és az állat viszonyát, szoros kapcsolatát. Egy-egy állatnév leírásakor igen jó tárgyleírást is ad.

A szerző jó megfigyelő, a téma alapos ismerője. A pályamunka hiánypótló, forrásértékű, jó tanulmány. Forrásértékét növelné, ha több adatközlőt szólaltatna meg, természetesen feltüntetve azok pontos adatait, szó-szerinti közléseiket. Javasoljuk elválasztani, láthatóvá tenni az adatközlők anyagát saját véleményétől, emlékeitől és következtetéseitől. Hiányoljuk, ill. a későbbiekben tanácsoljuk egy-egy témakör elkülönítését pl. Névadási szokások, hiedelem-anyag, szokás-anyag, társadalmi élet, egyéb.

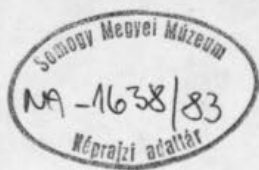
Szívesen olvasnánk a későbbiekben e témában a pásztorokról, társadalmi helyzetükről, a kihajtás és beszorulás szokásairól, az állatok számontartásáról, jegyeiről, őrzésükről, gyógyításukról, ...

Szapu Magda

néprajzos-muzeológus

Kaposvár, 1982. szept. 24.

1982.évi XXX.Jubileumi Országos és megyei Néprajzi és Nyelvjárási Gyűjtőpályázat tiszteletére készítettem el!

Csak annyit kérek,hogy meg tetszettek -e kapni?

S z e m é l y i - l a p

az Országos Néprajzi és Nyelvjárási Gyűjtőpályázatra beküldött pályamunkához:

A pályózó neve és foglalkozása: J e l i József,Pécs Magyarürögi ut 118,nyugdíjas.

A beküldött pályamunka címe:Állatok leírása,külső, belső tulajdonságuk,megszolításuk, névadás indítékai,állatok szeretete, mikor, melyik korokban,mire használták inkább az egyes állat fajokat.

Természet védelmében című pályamunkámat, a héja, és öly ragadózó madaraink védelmében irtam meg.Igen csak hasznos volna, ha országos vonatkozásban nyilvánoságot látna.Igy igaz,hogy ezekre a pályamunkáimra is már rég óta készültem,hogy megírjam.Törtem is a fejemet,hogy minél élethűben adja a valóságot.

A gyűjtés helye, ideje, és egyéb körülményei:Somogy és Baranya megye,hosszu időre vezethető vissza, még az 1935-40-es évekre is.

A pályamunkám elkészítését annak alapján irtam meg, hogy nap, mint nap figyelemmel kísérem, ahol élek ott mi történik! És azt adom amit látok, tapasztalok és amit emberek elmondanak. A gyűjtésem során ugyszolván idősebb, közép és a fiatal nemzedékekkel egyaránt beszélek.Az a baj,hogy az emberek nem igen érnak rá, sajnos a TV.műsor az embereket nagy mértékben elvonja az élő világtól. Igy a Néprajzi érdeklődésük is kezd beszűkülni!

Az adatközlők:Végh Imre Somogy megye Fónó Dozsa György u.24 sz, 70 éves,nyugdíjas tsz. tag.,Molnár József,63 éves,bányász nyugdíjas,Pécs Magyarürögi ut 116, és Molnár Józsefné,55 éves, háztartásbeli,idős Molnár József,85 éves,nyugdíjas bányász, Pécs Magyarürögi ut 128 szám alatti lakós, sajnos a mult évben meg halt.Több személyt is megnudnák nevezni, akiktől ez előtt-30-35 éve,hogy kaptam adatot, dehogy hol élnek,azt nem tudnám meg írni.

Az 1980-as,81-es pályázaton is részt vettem,vegyes-gyűjtés volt, és Cseléd családunk történetét irtam le.1980-ban V.díjat, és 81-es évben meg III. díjat kaptam.

Tervem az, hogy az 1983-as évben is részt kívánok venni a Néprajzi pályázaton: minden valószínűség szerint a paraszti és a mezőgazdasági cselédek, földműveléséről, volt -e szabad idejük, ha nem akkor mért nem?

Pécs, 1982. július 2.

Maradok teljes tisztelettel:

Jeli József

Jeli József

Pécs, Magyarürögi ut 118

7635, önkéntes néprajzgyűjtő.
nyugdíjas